

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти МАГІСТР

на тему: «**ВПЛИВ РУЙНУВАНЬ ІСТОРИКО-
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА РОЗВИТОК
ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**»

Виконав: здобувач вищої освіти

II курсу, групи Тур-61

спеціальності 242 Туризм і рекреація

(шифр і назва спеціальності)

освітньої програми «Туризм і рекреація»

Безкопильний Андрій Максимович

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник: _____

(наук. ступінь, вчене звання, ім'я та прізвище)

Рецензент: _____

(ім'я та прізвище)

ЛЬВІВ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЕВПЛЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

Ступінь вищої освіти Магістр
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
(шифр і назва)

Спеціальність 242 Туризм і рекреація
(шифр і назва)

Освітня програма «Туризм і рекреація»
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

туризму

(назва кафедри)

(підпис)

Оксана КРУПА

(ім'я та прізвище)

“ ” 2024 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти

Безкопильного Андрія Максимовича

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Вплив руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області»

Керівник роботи _____

(ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від «31» жовтня 2023 р. №581/к-с. _____

2. Строк подання здобувачем роботи до 17 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони України та Постанови Кабінету Міністрів України, дані Державної служби статистики України, матеріали Державного агентства розвитку туризму, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, Інтернет ресурси та інші дані

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА РОЗВИТОК ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

1.1. Характеристика історично-культурної спадщини

1.2. Поняття екскурсійно-туристичної сфери діяльності

1.3. Ключові аспекти впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери

1.4. Методика дослідження та оцінки впливу руйнувань історико-культурної спадщини на туристично-рекреаційну сферу

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ РУЙНУВАНЬ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА РОЗВИТОК ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика стану розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області

2.2. Тенденційний аналіз ключових показників розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області

2.3. Оцінювання впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області

2.4. Вплив руйнувань історико-культурної спадщини на екологічну безпеку

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Дослідження зарубіжного досвіду відновлення історико-культурної спадщини

3.2 Визначення основних проблем та загроз внаслідок руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери

3.3 Удосконалення процесу відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
рисунок, таблиці, схеми

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Стан охорони навколишнього середовища				

7. Дата видачі завдання «31» жовтня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи	31.10.2023	
2.	Розробка плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 30.12.2023	
3.	Написання вступу і I розділу	до 01.05.2024	
4.	Написання II розділу	до 15.09.2024	
5.	Написання III розділу	до 15.11.2024	
6.	Написання висновків	до 20.11.2024	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику для написання відгуку	до 01.12.2024	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Скерування на зовнішню рецензію	до 13.12.2024	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедру	до 17.12.2024	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	до 30.12.2024	

Здобувачка вищої освіти _____
(підпис)

Андрій БЕЗКОПИЛЬНИЙ
(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис)

_____ (ім'я та прізвище)

УДК 338.48-53(477)

Кваліфікаційна робота: 78 сторінок текстової частини, 13 таблиць, 19 рисунків, 70 джерел.

Безкопильний А.М. Вплив руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області. Кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм і рекреація. Львів: ЛНУП, 2024. 92 с.

У роботі висвітлено теоретико-методологічні засади особливостей впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери, зокрема розкрито сутність поняття історично-культурної спадщини. Розглянуто особливості екскурсійно-туристичної сфери діяльності. Висвітлено ключові аспекти впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери.

Оцінено особливості впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області. Охарактеризовано стан розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області. Здійснено аналіз ключових показників розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області.

Запропоновано перспективні шляхи удосконалення процесу відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.

Анотація

Магістерська робота присвячена вивченню особливостей впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.

У першому розділі роботи висвітлено теоретико-методологічні засади особливостей впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери, зокрема розкрито сутність поняття історично-культурної спадщини. Охарактеризовано ключові поняття, дотичні до теми магістерської роботи. Розглянуто особливості екскурсійно-туристичної сфери діяльності. Висвітлено ключові аспекти впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери.

У другому розділі оцінено особливості впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області. Надано характеристику стану розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області. Здійснено аналіз ключових показників розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області.

У третьому розділі запропоновано перспективні шляхи удосконалення процесу відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області. Визначено основні проблеми та загрози внаслідок руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери.

Ключові слова: туризм, історико-культурна спадщина, екскурсійно-туристична сфера, Львівська область, воєнний стан, спадщина.

The master's thesis is dedicated to the study of the effects of the destruction of historical and cultural heritage on the development of the excursion and tourism sector in the Lviv region.

The first chapter of the thesis highlights the theoretical and methodological foundations of the impact of historical and cultural heritage on the development of the excursion and tourism sector, in particular, it elucidates the essence of the concept of historical and cultural heritage. It characterizes the key concepts related to the topic of the master's thesis. It examines the features of the excursion and tourism sector activities. The key aspects of the impact of historical and cultural heritage on the development of the excursion and tourism sector are highlighted.

In the second chapter, the effects of the destruction of historical and cultural heritage on the development of the excursion and tourism sector in the Lviv region are assessed. A description of the state of development of the excursion and tourism sector in the Lviv region is provided. An analysis of the key indicators of the development of the excursion and tourism sector in the Lviv region has been conducted.

In the third chapter, prospective ways to improve the process of restoration of historical and cultural heritage in the context of the development of the excursion and tourism sector in the Lviv region are proposed. The main problems and threats due to the destruction of historical and cultural heritage on the development of the excursion and tourism sector are identified.

Keywords: tourism, historical and cultural heritage, excursion and tourism sector, Lviv region, martial law, heritage

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА РОЗВИТОК ЕКСКУРСІЙНО- ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ.....	10
1.1. Характеристика історично-культурної спадщини.....	10
1.2. Поняття екскурсійно-туристичної сфери діяльності.....	16
1.3. Ключові аспекти впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери.....	23
1.4. Методика дослідження та оцінки впливу руйнувань історико- культурної спадщини на туристично-рекреаційну сферу.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ РУЙНУВАНЬ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА РОЗВИТОК ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	34
2.1. Загальна характеристика стану розвитку екскурсійно- туристичної сфери у Львівській області.....	34
2.2. Тенденційний аналіз ключових показників розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області.....	41
2.3. Оцінювання впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.....	46
2.4. Вплив руйнувань історико-культурної спадщини на екологічну безпеку.....	53
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	56
3.1. Дослідження зарубіжного досвіду відновлення історико- культурної спадщини.....	56
3.2. Визначення основних проблем та загроз внаслідок руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно- туристичної сфери.....	63
3.3. Удосконалення процесу відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.....	70
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність проблеми. Розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області є актуальним через її значний потенціал для економічного зростання та соціального розвитку. Регіон багатий на історико-культурні пам'ятки, архітектурні шедеври та унікальні традиції, які можуть привабити як внутрішніх, так і іноземних туристів. Ефективне використання цього потенціалу сприятиме створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя місцевого населення та розвитку інфраструктури. Слід зазначити, що руйнування історико-культурної спадщини Львівської області має прямий негативний вплив на туристичний потенціал регіону. Львівщина відома своєю багатою історією та унікальними архітектурними пам'ятками, які приваблюють туристів з усього світу. Втрата цих об'єктів зменшує кількість цікавих місць для відвідування, що призводить до скорочення туристичних потоків та зниження доходів у сфері туризму. Руйнування культурної спадщини негативно впливає на міжнародний імідж Львівської області та України в цілому. Туристи шукають автентичний досвід та можливість зануритися в історію місця, яке вони відвідують. Втрата історичних об'єктів може відлякати потенційних відвідувачів та знизити конкурентоспроможність регіону на світовому туристичному ринку.

Збереження історико-культурної спадщини є важливим для підтримки місцевої ідентичності та культурної самобутності. Руйнування таких об'єктів призводить до втрати культурних традицій та знань, що негативно впливає на соціальний розвиток громади. Це також зменшує можливості для розвитку освітніх та культурних програм, які можуть бути привабливими для туристів.

Дослідження проблем розвитку екскурсійно-туристичної сфери було увагою багатьох науковців й практиків. При цьому, слід зазначити, що це стосується і регіонального аспекту. Активними дослідниками проблем розвитку екскурсійно-туристичної сфери на регіональному рівні є такі науковці як І. Антоненко, В. Березюк, О. Бойченко, Ю. Боруцька, Н. Булавінова, Ю. Васильченко, О. Віленська, О. Войтенко, І. Волошин, О. Гладун, Ю. Гнатюк,

Г. Денисюк, О. Журавель, О. Завгородня, О. Крупа, І. Калиніченко, О. Карпенко, Л. Кондратюк, Н. Короленко, С. Кошель, Д. Марченко, О. Мироненко, О. Нестеренко, Ю. Нікітін, С. Петров, Ф. Романчук, О. Силкін, М. Семенюк, Дж. Тарнопольський, П. Тимошенко, О. Філіпчук, Г. Хоменко, О. Цимбал, О. Чабан, А. Черненко, О. Шевченко, В. Шевчук, І. Шкрабак та інші.

Попри значну кількість досліджень у цій галузі, питання розвитку туризму у Львівській області досі залишається відкритим через постійні зміни в потребах та вподобаннях туристів. Глобальні тенденції, такі як діджиталізація, екотуризм та індивідуальні подорожі, вимагають від регіону адаптації та впровадження інноваційних підходів. Це підкреслює необхідність подальших досліджень та розробки стратегій, які відповідатимуть сучасним викликам. В умовах воєнного стану актуальність розвитку екскурсійно-туристичної сфери зростає ще більше. Туризм може стати одним із інструментів стабілізації економіки, забезпечуючи додаткові надходження до бюджету та підтримуючи зайнятість населення. Крім того, розвиток внутрішнього туризму сприяє зміцненню національної ідентичності та морального духу суспільства.

Метою кваліфікаційної роботи є оцінка сучасного стану, виявлення проблем та обґрунтування особливостей впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.

Для досягнення означеної мети передбачається послідовне виконання наступних завдань дослідження:

- охарактеризувати сутність історико-культурної спадщини;
- визначити сутність поняття екскурсійно-туристичної сфери діяльності;
- дослідити аспекти впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери;
- провести аналіз стану розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області;
- здійснити тенденційний аналіз ключових показників розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області;

- визначити детермінанти впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області;
- визначити особливості впливу руйнувань історико-культурної спадщини на екологічну безпеку;
- визначити й обґрунтувати можливості інтегрування зарубіжного досвіду відновлення історико-культурної спадщини;
- визначити напрямки удосконалення процесу відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.

Предмет дослідження – оцінка сучасного стану, результатів та проблем впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.

Об’єкт дослідження – екскурсійно-туристична сфера Львівської області.

Методи дослідження. В основу методології магістерської роботи покладено системний підхід, у межах якого застосовано такі методи: індукції та дедукції, порівняння і систематизації – задля дослідження сутнісних характеристик та еволюцій базових понять процесу впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області; аналізу та синтезу – при вивченні та визначенні основних проблем й загроз процесу впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області; непараметричні статистичні – для характеристики поточного стану впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області; морфологічного аналізу – під час уточнення понятійно-категоріального апарату процесу впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області; графічний – для наочного відображення результатів проведеного дослідження щодо процесу впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області; абстрактно-логічний – під час проведення теоретичних узагальнень і формування

відповідних висновків щодо процесу впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.

Наукова новизна отриманих результатів. Удосконалено теоретичні засади впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області, які на відмінну від відомих представлено у вигляді авторського бачення визначення сутності та представленні власних напрацювань щодо удосконалення процесу відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.

Джерелами інформації для написання роботи були офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Львівській області; провідні наукові українські й іноземні праці, присвячені дослідженню процесу впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА РОЗВИТОК ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

1.1. Характеристика історично-культурної спадщини

Збереження та плекання національної ідентичності кожної країни неможливе без забезпечення та розвитку історично-національної спадщини. Це зумовлено тим, що саме історично-культурна спадщина є відображенням минулого народу чи певної етнічної групи, в якій відображається її традиції, цінності, обряди та інше. По суті історично-культурна спадщина включає в себе матеріальні та нематеріальні об'єкти, що мають певне культурне, історичне, естетичне чи наукове значення. Окрім того збереження історично-культурної спадщини є особливо актуальним в сучасних умовах глобалізованого світу, де культурна уніфікація виступає основною тенденцією.

Роль історично-культурної спадщини в розвитку конкретних територій часто недооцінюється, а існуючий потенціал не використовується. Відсутність ефективної регіональної та місцевої політики призводить до того, що багато архітектурних об'єктів знаходяться в занедбаному стані, відсутні інфраструктура, інформаційно-промоційна складова та конкретне бачення шляхів залучення інвестицій у туристичну сферу [14-15].

В структуру історично-культурної спадщини входить широкий спектр об'єктів, явищ та традицій, які визначають розуміння історичного минулого регіону та особливостей розвитку окремих народностей. До матеріальних об'єктів спадщини прийнято включати пам'ятки архітектури, твори мистецтва, історичні документи та інші фізичні об'єкти. В той час нематеріальна спадщина включає в себе традиції, звичаї, фольклор, унікальні обряди та ремесла та інші нематеріальні практики, які визначають та характеризують певний історичний чи культурний період (табл.1.1).

Таблиця 1.1 - Сутнісні характеристики історично-культурної спадщини

Сутність	Характеристика
Історична цінність	Історично-культурна спадщина є фундаментом для розуміння розвитку людства, оскільки вона відображає ключові події, епохи та процеси, що формували сучасне суспільство. Через археологічні знахідки, історичні документи та архітектурні пам'ятки ми можемо відтворити картини минулого, вивчати досягнення та помилки попередніх поколінь. Ця цінність допомагає не лише зберегти пам'ять про важливі історичні моменти, але й вчитися на них, щоб уникнути повторення негативних явищ у майбутньому. Історична спадщина сприяє формуванню національної ідентичності та гордості за культурне надбання свого народу
Культурна значущість	Культурна спадщина відображає унікальні особливості народу, його світогляд, традиції та мистецтво. Вона включає в себе літературу, музику, танці, ремесла, мову та інші форми самовираження, які передаються з покоління в покоління. Ця значущість полягає в тому, що вона забезпечує культурне різноманіття світу, сприяє взаєморозумінню між різними народами та збагачує глобальну культуру. Збереження та популяризація культурної спадщини допомагає підтримувати живі традиції, стимулює творчість та інновації на основі історичних знань та практик
Матеріальний та нематеріальний характер	Історично-культурна спадщина має дві основні форми прояву: матеріальну та нематеріальну. Матеріальна спадщина включає фізичні об'єкти, такі як історичні будівлі, пам'ятники, археологічні місця та твори мистецтва. Вони є видимими свідченнями минулого, які можна досліджувати та реставрувати. Нематеріальна спадщина охоплює традиції, звичаї, мову, фольклор, обряди та знання, які передаються усно або через практику. Обидва аспекти є взаємодоповнюючими та необхідними для повного розуміння культурної ідентичності народу
Необхідність збереження та охорони	Збереження історично-культурної спадщини є критично важливим для підтримки культурної ідентичності та передачі знань майбутнім поколінням. Урбанізація, глобалізація та природні катастрофи можуть загрожувати цілісності та існуванню спадщини. Тому необхідні активні заходи щодо охорони, такі як реставрація пам'яток, створення заповідників, законодавчий захист та освіта населення про важливість збереження культурних цінностей

Сформовано автором за даними джерел: [11-13]

Збереження історично-культурної спадщини має численні переваги та значення для суспільства. По-перше, спадщина формує національну ідентичність, сприяє почуттю приналежності до певної культури чи народу, допомагаючи людям розуміти свої корені, традиції та історичні події, що сформували сучасне суспільство. По-друге, історично-культурна спадщина слугує джерелом знань для

майбутніх поколінь, сприяючи глибшому розумінню минулого, розвитку критичного мислення та історичної свідомості. Економічні переваги також значні, оскільки туризм, орієнтований на історично-культурну спадщину, може стати важливим джерелом доходу для регіонів, а відновлення та утримання культурних об'єктів сприяє створенню робочих місць та розвитку інфраструктури [5-7].

Соціальна згуртованість також посилюється через спільне збереження та використання спадщини, що об'єднує людей навколо спільних цінностей та традицій. Крім того, збереження різних культурних традицій сприяє багатству культурного життя, обміну ідеями та взаємоповазі між народами, підкреслюючи важливість культурної різноманітності.

Історично-культурна спадщина має кілька основних характеристик. По-перше, унікальність та неповторність багатьох об'єктів спадщини відрізняють їх від інших подібних об'єктів у світі, що може виражатися через унікальні архітектурні стилі, мистецькі техніки або рідкісні історичні артефакти. По-друге, спадщина відображає певний історичний період, події або процеси, що мали значний вплив на розвиток суспільства, дозволяючи реконструювати історичний контекст та розуміти еволюцію культурних практик. По-третє, об'єкти спадщини мають глибоке культурне значення для спільноти, відображаючи її духовні, естетичні та соціальні цінності, слугуючи носіями культурної пам'яті та символами ідентичності

Переважає більшість об'єктів, які підпадають під характеристику історично-культурної спадщини, в обов'язковому порядку знаходяться під національним чи міжнародним захистом, який визначає рамки їх відвідування, забезпечення та розвитку. До прикладу, одними із найбільш поширених міжнародних договорів, згідно якими охороняється історично-культурна спадщина є Конвенція ЮНЕСКО. Забезпечення такого захисту не лише збереже минуле, але і буде чинити стимулюючий вплив на сучасну культуру, мистецтво та архітектуру. На сьогоднішній день в розвитку історично-культурної спадщини значну роль відіграють сучасні технології, які роблять її більш доступною та інтерактивною для широкої аудиторії (рис.1.1).

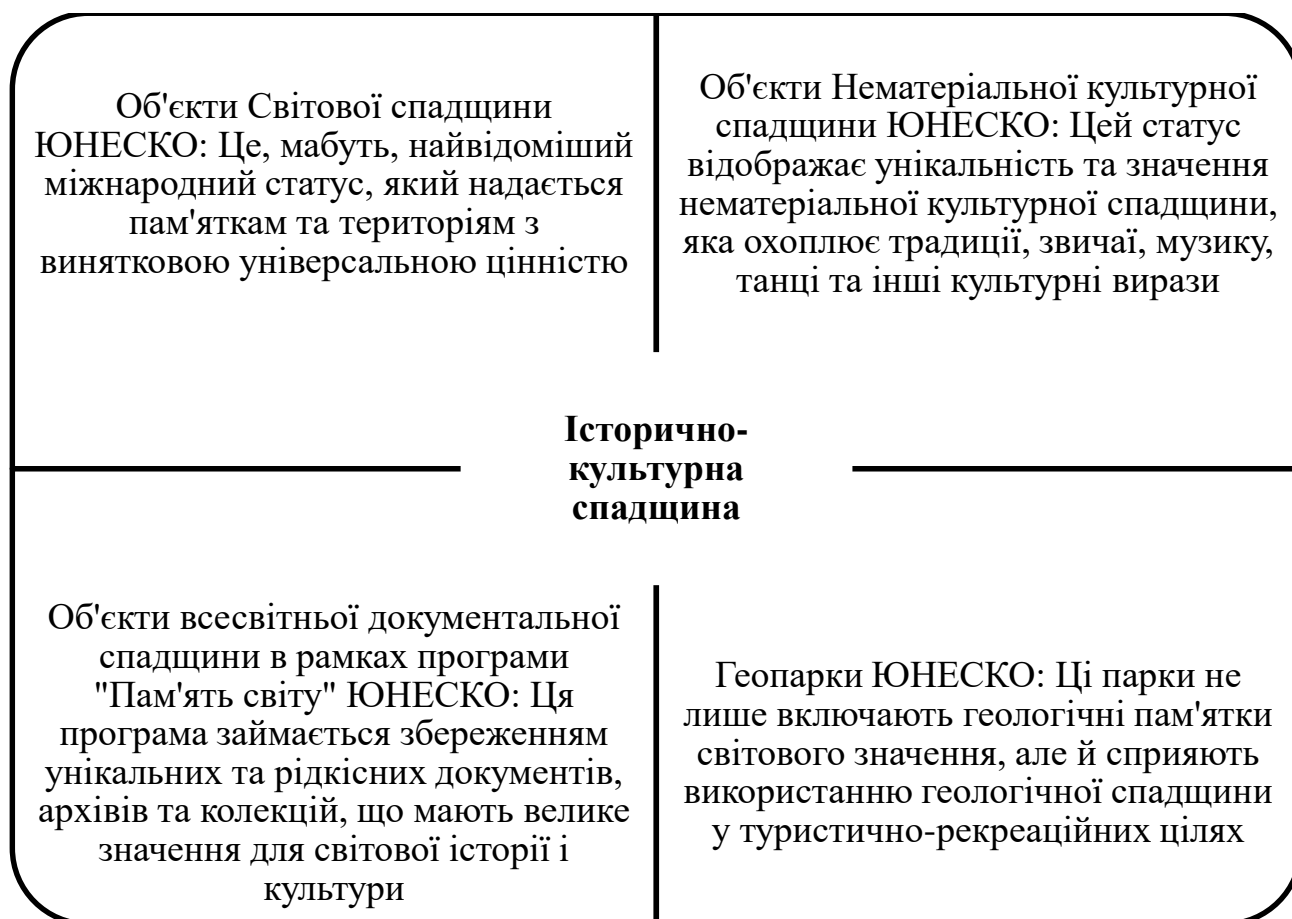

Рис.1.1. Міжнародний статус історично-культурної спадщини

Сформовано автором за даними джерел: [21-23]

Історико-культурна спадщини, її матеріальна та духовна складові є підґрунтям для розвитку й культурного росту населення держави, тому вони виконують вирішальну функцію для повноцінного розвитку населення країни. Вони є своєрідним культурним ідентифікатором держави. Саме тому постає необхідність оцінки забезпеченості історико-культурними ресурсами як всієї країни, так і її регіонів для подальшого аналізу та визначення шляхів оптимізації.

Процес збереження історично-культурної спадщини є складним та комплексним. Так, перш за все, цей процес розпочинається із визначення цих об'єктів, що може включати в себе як базове документування та верифікацію, так і проведення складних розкопок, створення картографічних баз та інших ресурсозатратних процесів. Даний процес також включає в себе регулярні оцінки стану об'єкту та ризиків впливу потенційних деструктивних факторів чи загроз, таких як природні катаклізми, війни та посилення урбанізації. Заходи

безпосереднього збереження історично-культурної спадщини включають в себе проведення консерваційних та реставраційних робіт, мета яких зберегти чи відновити їх стан. В цьому контексті ключове місце відіграє ефективне нормативно-правове забезпечення, яке повинне регламентувати належний рівень захисту, вирішення можливих проблем із правами власності, встановлення обмеження на будь-які зміни чи руйнування історично-культурно важливих об'єктів, а також встановлення норм фінансування чи специфічних охоронних заходів [55-56].

Збільшення рівня обізнаності громадян про значення та роль історично-культурної спадщини є важливим елементом процесу її збереження. Це може реалізовуватись через проведення освітніх програм, виставок, семінарів та інших заходів, які б акцентували фокус уваги на важливість охорони та збереження окремих об'єктів історично-культурної спадщини. В цьому важливу роль відіграє діяльність національних та міжнародних інституцій та організацій, що буде забезпечувати стабільну фінансову підтримку та формування відповідних стратегій розвитку (табл.1.2).

Сучасне суспільство стикається з низкою викликів у сфері збереження історично-культурної спадщини. Економічні обмеження часто призводять до недостатнього фінансування охоронних заходів, що може спричинити деградацію об'єктів спадщини. Воєнні дії та конфлікти завдають значних пошкоджень культурним об'єктам, а захист спадщини в умовах війни потребує міжнародної підтримки та координації. Розвиток міст та інфраструктури часто відбувається за рахунок історичних районів, що загрожує знищенням культурних об'єктів, тому баланс між розвитком та збереженням є ключовим аспектом міського планування. Крім того, кліматичні зміни створюють нові ризики для історично-культурної спадщини, такі як підвищення рівня моря, екстремальні погодні явища та деградація матеріалів. Хоча технології можуть сприяти збереженню спадщини, вони також створюють нові виклики, пов'язані з цифровою безпекою, авторськими правами та збереженням цифрових копій.

Таблиця 1.2 - Особливості впливу історично-культурної спадщини на сталий розвиток

Економічний внесок через туризм та зайнятість	Соціальне згуртування та зміцнення ідентичності	Збереження біорізноманіття та природних ресурсів
<p>Історично-культурна спадщина відіграє ключову роль у розвитку туризму, який є одним із найбільш швидкозростаючих секторів глобальної економіки. Пам'ятки культури приваблюють туристів, що сприяє створенню нових робочих місць і підтримці місцевого бізнесу, таких як готелі, ресторани та транспортні послуги. Це, у свою чергу, веде до підвищення доходів та покращення економічного благополуччя громад</p>	<p>Історично-культурна спадщина має велике значення для зміцнення соціальної згуртованості. Вона допомагає формувати відчуття приналежності та гордості серед членів громади, оскільки люди відчувають зв'язок зі своїм минулим та предками. Заходи зі збереження спадщини, такі як фестивалі, реконструкції та інші культурні заходи, сприяють взаєморозумінню та взаємоповазі між різними культурними групами, сприяючи миру та соціальній стабільності</p>	<p>Багато історичних місць та культурних пам'яток розташовані в екологічно чутливих зонах, і їх збереження може сприяти охороні природних ресурсів. Історично-культурна спадщина часто включає знання про традиційні методи обробки землі, водного господарства, лісівництва та використання природних ресурсів, які можуть бути ефективними для сучасних практик сталого розвитку. Збереження цих традиційних знань і практик допомагає підтримувати біорізноманіття та здоров'я екосистем, які є життєво необхідними для сталого розвитку</p>

Сформовано автором за даними джерел: [17-18]

Для ефективного збереження історично-культурної спадщини необхідно розробити та впровадити комплексні стратегії, що враховують сучасні виклики та можливості. Інтеграція сучасних технологій, таких як лазерне сканування, дрони, віртуальна та доповнена реальність, може суттєво покращити процеси документування, реставрації та презентації спадщини [25-26]. Активна участь громадян у процесах збереження сприяє підвищенню рівня обізнаності та відповідальності за спадщину, а також може бути досягнута через волонтерські програми, громадські ініціативи та освітні проекти. Окрім того, важливим питанням є забезпечення стабільного рівня фінансування історично-культурної спадщини, що буде забезпечувати здійснення охоронних заходів та розвиток інфраструктури. Джерелами такого фінансування є державні дотації, допомога приватного сектору та міжнародна підтримка. Для ефективного забезпечення та управління, попри матеріальне забезпечення, важливим є також провадження

активної співпраці з фахівцями в сфері історії, екології, археології, архітектури та інших сфер, що буде допоміжним у формуванні комплексних стратегій управління історично-культурної спадщини.

Таким чином, історично-культурна спадщина є важливим та цінним ресурсом для кожної країни, оскільки саме вона визначає національну ідентичність народу чи окремих етнічних груп. Збереження даної спадщини потребує застосування комплексного підходу, який буде включати як законодавчу підтримку, активну участь громадськості та міжнародну кооперацію. В умовах глобалізації, цифровізації та культурної уніфікації, збереження даного виду спадщини є визначальним елементом розвитку світового суспільства.

1.2. Поняття екскурсійно-туристичної сфери діяльності

Сучасній екскурсійній діяльності притаманні відразу декілька функцій, головними з яких є: організація культурного дозвілля місцевого населення, патріотичне виховання підростаючого покоління, формування світогляду та інтересів особистості. Крім того, організація екскурсій розглядається туристсько-екскурсійними підприємствами як самостійний вид достатньо прибуткової діяльності підприємства. Ознайомлення приїжджих гостей з культурною і природною спадщиною певних туристських дестинацій здебільшого проходить шляхом організації тематичних екскурсійних програм. Фактично, саме екскурсовод, гід, постає тією важливою фігурою завдяки якій буде сформоване остаточне враження про відвідувану місцевість, саме він є послом та обличчям своєї країни від вмілих дій якого залежатиме думка відвідувачів та їхнє рішення щодо повторного приїзду та надання рекомендацій – найкращої реклами в туризмі. Екскурсійна діяльність як інструмент просування дестинації – це стратегічний підхід до привертання уваги та залучення туристів до певної локації, об'єкта чи регіону шляхом організації цікавих та пізнавальних подорожей [20-21].

Для кожної країни розвиток екскурсійно-туристичної сфери є важливим елементом економічного розвитку. Дана сфера охоплює в собі різноманітні аспекти подорожей, рекреації, культурного та історичного туризму. Діяльність екскурсійно-туристичної сфери включає в себе заходи щодо організації та проведення виїзних екскурсій, турів та подорожей, які можуть реалізовуватись як в межах країни, так і за її межами, тим самим забезпечуючи можливість туристам в повній мірі ознайомитись з найбільш відомими та важливими пам'ятками, культурною спадщиною регіону, природними об'єктами та місцями проведення відомих історичних подій. Забезпечення ефективної екскурсійно-туристичної діяльності буде сприяти не лише соціальному та економічному розвитку регіонів та всієї країни, але і забезпеченню культурного обміну між державами.

Ключовими суб'єктами екскурсійно-туристичної сфери є туристичні підприємствами, транспортні компанії, готелі, ресторани та інші установи, які обслуговують екскурсійно-туристичну діяльність країни, роблячи подорожі та умови для туристів комфортними. Так, завдання туристичних підприємств та агентств полягає в плануванні та безпосередній організації подорожей та екскурсій, пропонуючи клієнтам найбільш цікаві маршрути та послуги, які б в повній мірі відповідали можливостям та запитам різним категоріям туристів.

Важливість екскурсійно-туристичної сфери полягає в її здатності сприяти економічному зростанню регіонів, створювати робочі місця та розвивати інфраструктуру. Туризм є одним із найбільш динамічно розвиваються секторів економіки, який приносить значні доходи від туристичних витрат, сприяє розвитку малого та середнього бізнесу, а також стимулює інвестиції в різні галузі. Крім економічного впливу, туризм відіграє важливу роль у збереженні та популяризації культурної спадщини, сприяючи обміну знаннями та ідеями між різними культурами, що сприяє взаєморозумінню та толерантності між народами [53-54].

Екскурсійно-туристична діяльність включає різні види туризму, такі як культурний, екологічний, спортивний, медичний, гастрономічний та інші. Кожен вид туризму має свої особливості та привабливі аспекти, які залучають різні

групи туристів. Наприклад, культурний туризм спрямований на ознайомлення з історичними місцями, музеями, театрами та іншими культурними об'єктами, тоді як екологічний туризм орієнтований на природні ландшафти, заповідники та національні парки, сприяючи збереженню природних ресурсів та екосистем.

Процеси, що відбуваються в екскурсійно-туристичній сфері, включають планування маршрутів, бронювання послуг, організацію трансферів, забезпечення проживання та харчування, а також проведення екскурсій та інших розважальних заходів. Важливим аспектом є також маркетинг та просування туристичних послуг, що здійснюється через різні канали комунікації, включаючи інтернет, соціальні мережі, туристичні виставки та рекламні кампанії. Сучасні технології, такі як онлайн-бронювання, мобільні додатки та віртуальні екскурсії, значно спрощують процес планування та здійснення подорожей, роблячи їх більш доступними та зручними для широкого кола людей.

Сфера екскурсійно-туристичної діяльності стикається з низкою викликів, серед яких економічні коливання, політична нестабільність, природні катастрофи та пандемії, які можуть суттєво вплинути на потоки туристів та стабільність галузі. Крім того, важливим аспектом є екологічна відповідальність, оскільки масовий туризм може призводити до деградації природних та культурних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та зміни соціально-культурної структури місцевих громад [28-29].

Природні катастрофи та пандемії, як COVID-19, раптово переривають туристичні потоки, вносячи хаос у планування та здатність галузі до швидкого відновлення. Окрім цього, не менш важливим є питання екологічної відповідальності, адже масовий туризм може призвести до зношування природних ландшафтів, забруднення та соціокультурних змін у громадах, що призводить до деградації місць, які колись були привабливими для відвідувачів. Для подолання цих викликів необхідно впроваджувати стійкі практики туризму, що включають збереження природних ресурсів, підтримку місцевих традицій та культур, а також розвиток екологічно безпечних туристичних послуг (рис.1.2).

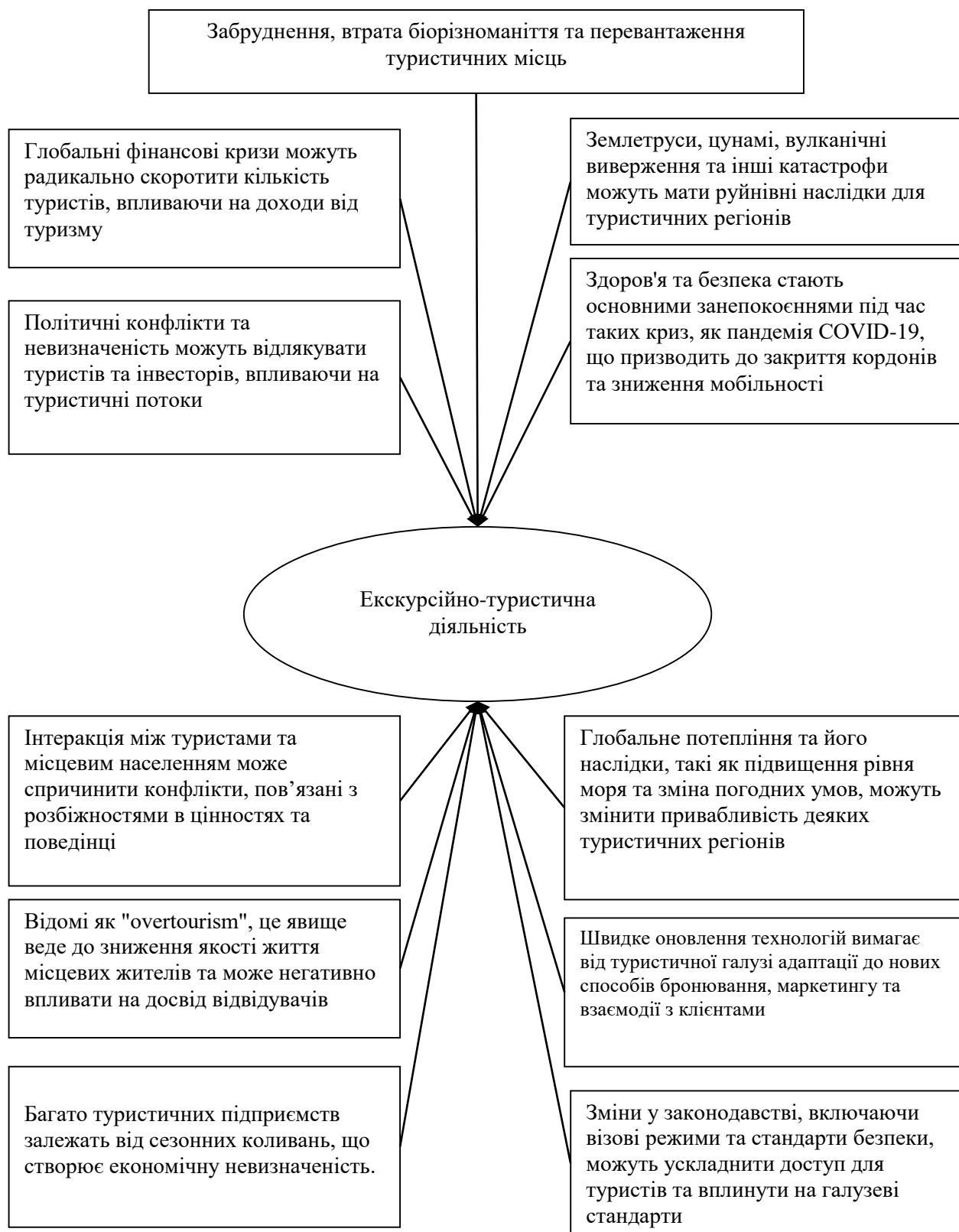

Рис.1.2. Основні виклики в екскурсійно-туристичній сфері діяльності

Сформовано автором за даними джерел: [7-9]

Перспективи розвитку екскурсійно-туристичної сфери пов'язані з інтеграцією інноваційних технологій, розвитком нових видів туризму, а також

зростанням попиту на персоналізовані та унікальні туристичні продукти. Використання технологій штучного інтелекту, великих даних та інтернету речей дозволяє покращити якість послуг, підвищити ефективність управління туристичними потоками та забезпечити більш індивідуальний підхід до потреб кожного туриста.

В контексті діяльності екскурсійно-туристичної сфери, ключовим елементом є ефективні та професійно підготовлені кадри, діяльність яких буде прямо впливати на успішність проведення подорожі. Сюди входить діяльність екскурсоводів, туристичних агентів та менеджерів, а також інших спеціалістів. В цьому контексті, в межах екскурсійно-туристичної сфери, підприємства вдаються до організації та періодичного проведення курсів, семінарів та інших освітніх заходів, на яких кадри екскурсійно-туристичної сфери будуть покращувати свої особистісні та професійні якості. Таким чином, інвестування в освіту та професійний розвиток кадрового складу екскурсійно-туристичної сфери ж важливим для її розвитку, оскільки це дає можливість останній адаптуватись до змінних умов ринку та вимог туристів, які з року в рік стають все більш комплексними [1-4].

Сучасна екскурсійно-туристична сфера є динамічною та комплексною, що є важливою для соціального, економічного та культурного розвитку суспільства. Так, розвиток останньої буде сприяти не лише в контексті забезпечення відпочинку та розваг туристів, але і підтримці економічної стабільності, збереженню культурної спадщини та природних ресурсів. Поряд з тим не можна забувати про виключну роль екскурсійно-туристичної сфери в контексті міжнародної кооперації, а також забезпеченню культурного та історичного взаємопорозумінню між народами.

На сьогоднішній день екскурсійно-туристична сфера є складною та комплексною, діяльність якої характеризується динамічністю. Діяльність екскурсійно-туристичної сфери включає в себе широких спектр заходів та послуг, які направлені на задоволення всіх рекреаційних та туристичних потреб. Так, ця сфера включає в себе планування, організацію та безпосереднє проведення

екскурсійних турів та подорожей, що дає можливість туристам не лише отримати рекреаційні послуги, але і вивчити нові аспекти історичного та культурного минулого (табл.1.3).

Таблиця 1.3 - Основні завдання здійснення екскурсійно-туристичної сфери діяльності

Завдання	Характеристика
Розробка та підтримка інфраструктури	Важливо створити та постійно підтримувати інфраструктуру, яка задовольняє потреби туристів та сприяє легкому доступу до туристичних атракцій. Це включає готелі, транспортні засоби, ресторани, а також інформаційні центри, які допомагають туристам орієнтуватися та отримувати повну інформацію про місцевість
Маркетинг та просування	Ефективне маркетингове та промоційне зусилля є ключовим для залучення туристів. Це включає розробку атрактивних туристичних пакетів, активне використання соціальних медіа та інших цифрових платформ для просування туристичних місць, а також участь у міжнародних виставках та туристичних ярмарках
Забезпечення якості обслуговування та задоволення клієнтів	Надання високоякісних послуг є фундаментом для успіху в туристичній галузі. Завдання включає навчання персоналу, забезпечення ввічливого обслуговування, зручності та безпеки, а також швидке реагування на скарги та побажання клієнтів
Стале управління та екологічна відповідальність	Це завдання включає розробку та імплементацію стратегій, що зменшують негативний вплив туризму на природне та культурне середовище. Важливо використовувати екологічно чисті технології, практикувати розумне використання ресурсів, залучати місцеві спільноти до участі у туристичній діяльності та забезпечувати збереження культурної спадщини

Сформовано автором за даними джерел: [65-66]

Однією з ключових складових екскурсійно-туристичної діяльності є туристичні агентства, які виконують роль посередників між туристами та різними постачальниками туристичних послуг. Вони займаються плануванням маршрутів, бронюванням квитків, готелів, транспорту, а також організацією екскурсій та інших заходів, що відповідають інтересам і потребам клієнтів. Екскурсоводи, які працюють у цій сфері, мають важливу роль у наданні інформації про відвідувані місця, їх історію, культуру та особливості, що робить подорож більш пізнавальною та захоплюючою (рис.1.3).

Рис.1.3. Вплив туристичних агентств на розвиток екскурсійно-туристичної діяльності

Сформовано автором за даними джерел: [27-28]

Ключовим елементом екскурсійно-туристичної сфери є рекреаційна та туристична інфраструктура, до якої прийнято включати транспортні та логістичні компанії, готельно-ресторанні комплекси, заклади розваг та інтеракції та установи, що надають інформаційно-комунікаційну підтримку. Якість та обсяги наданих послуг в вищеперерахованих об'єктах в значній мірі впливають на загальне враження туристів від реалізації екскурсійно-туристичної сфери в країні. З огляду на це, саме туристична та рекреаційна інфраструктура повинна відповідати сучасним світовим стандартам якості, безпеки, комфорту та доступності, що забезпечить туристам приємний та безтурботний відпочинок [31-32].

Розвиток екскурсійно-туристичної діяльності буде впливати позитивно в локальному, регіональному та національному масштабі. Це зумовлено тим, що остання буде сприяти збільшенню кількості робочих місць, розвитку транспортних мереж та сполучень, стимулюватиме розвиток малого та середнього бізнесу, а також популяризуватиме регіон в туристичному плані як на національному, так і на міжнародному рівні. В результаті це буде позитивно впливати на соціальну стабільність, економічний розвиток та збільшуватиме рівень життя населення. Окрім того, екскурсійно-туристична діяльність тісно пов'язані з іншими галузями та сферами виробництва, що будуть також паралельно розвиватись та покращувати свої показники [6-9].

Підсумовуючи все вищесказане, екскурсійно-туристичної сфера діяльності на сьогоднішній день є важливим елементом економічної, соціальної та культурної складової кожної країни. Розвиток даної сфери буде сприяти не лише економічному зростанню, через розвиток малого та середнього бізнесу, а також зниження рівня безробіття в регіоні, але і буде забезпечувати збереження культурно-історичної спадщини. Така мета буде реалізовуватись через фінансування, розвиток та реставрацію культурно-історичних та природних об'єктів, а також сприянню міжнародного обміну та кооперації між країнами та народами по всьому світу.

1.3. Ключові аспекти впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери

Культурна спадщина – ключовий фактор ідентифікації для будь-якого народу, що визначає його місце, роль та внесок у розвиток світової цивілізації. Ознайомлення з досягненнями минулих поколінь і доступ до них сприяють рівноважному розвитку особистості як частини суспільства, а також усвідомленню різноманітності світу та необхідності мирного і толерантного співіснування. Поняття культурних прав людини і громадянина традиційно зараховують до другого покоління прав людини, відразу після особистих і політичних прав,

підкреслюючи цим їх значущість. В сучасних умовах у демократичних та правових держав постає завдання забезпечення захисту культурних прав громадян, збереження культурної спадщини та створення умов для всезагального доступу до об'єктів культурної цінності. Також варто зазначити, що культурна спадщина є однією з ключових складових вітчизняного краєзнавства. Саме це відрізняє нашу країну від інших туристичних напрямів. Унікальна історія, архітектура, ремесла, кулінарні традиції тощо є основою багатой культурної спадщини України. Це може стати ключовим фактором у розвитку туризму, оскільки туристи шукають унікальність і автентичність у культурних переживаннях під час своїх подорожей. Але ще більший вплив на розвиток екскурсійно-туристичної сфери має саме історико-культурна спадщина [69-70].

Історико-культурна спадщина відіграє вирішальну роль у формуванні та розвитку екскурсійно-туристичної сфери. Вона є не лише джерелом привабливості для туристів, але й важливим чинником, що впливає на економічний, соціальний та культурний розвиток регіонів. Взаємодія між спадщиною та туризмом створює унікальні можливості для збереження культурних цінностей, стимулювання економічного зростання та сприяння міжкультурному діалогу. Розглянемо ключові аспекти цього впливу більш детально (табл.1.4).

Історико-культурна спадщина є потужним рушієм економічного розвитку в екскурсійно-туристичній сфері. Туристичні об'єкти, такі як історичні пам'ятки, музеї, архітектурні ансамблі та культурні заходи, привертають значну кількість відвідувачів, що сприяє зростанню доходів від туризму. Це, в свою чергу, стимулює розвиток суміжних галузей, таких як готельний бізнес, ресторани, транспортні послуги та роздрібна торгівля. Інвестиції в збереження та реставрацію культурних об'єктів не лише покращують їхній стан, але й підвищують їхню привабливість для туристів, створюючи позитивний економічний цикл. Крім того, туризм, орієнтований на історико-культурну спадщину, сприяє створенню робочих місць як у безпосередньо туристичних підприємствах, так і в суміжних секторах.

Таблиця 1.4 - Місце історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери

Привабливість туристичних напрямків	
Історико-культурні пам'ятки, такі як стародавні храми, замки та історичні будівлі, приваблюють туристів, які шукають унікальні культурні досвіди. Ці об'єкти відіграють роль мостів між минулим і сучасністю, дозволяючи відвідувачам зануритися в історію і традиції місця	Пам'ятки історико-культурної спадщини додають різноманітності до туристичної пропозиції регіону, що дозволяє залучати різні цільові аудиторії, включаючи істориків, школярів, сім'ї та культурних ентузіастів
Економічний вплив	
Історико-культурні пам'ятки часто стають каталізаторами для місцевого економічного розвитку, спонукаючи зростання доходів від туризму. Вони забезпечують роботу гідів, готелів, ресторанів та інших сфер послуг, що безпосередньо пов'язані з туристичною діяльністю	Історичні та культурні місця привертають інвестиції у вигляді спонсорства для реставрації та збереження, а також у розвиток туристичної інфраструктури, сприяючи підвищенню загального рівня сервісу та доступності регіону
Соціально-культурний вплив	
Історико-культурна спадщина використовується для освітніх цілей, надаючи унікальні можливості для навчання через безпосередній досвід. Школи та університети часто включають відвідування таких місць у свої навчальні програми, що допомагає збільшити обізнаність і розуміння історії серед молоді	Історико-культурні пам'ятки допомагають зберегти мову, традиції та звичаї місцевих спільнот, що сприяє зміцненню культурної ідентичності та національної гордості. Це, в свою чергу, підвищує культурну цінність місця для місцевих жителів та відвідувачів

Сформовано автором за даними джерел: [22-24]

Це особливо важливо для регіонів з обмеженими економічними можливостями, де туризм може стати основним джерелом доходів та зайнятості населення. Також розвиток культурного туризму стимулює локальне виробництво та продаж традиційних ремесел, що підтримує місцеву економіку та зберігає культурні традиції [27-30].

Історико-культурна спадщина сприяє соціальній згуртованості та підвищенню рівня життя населення. Збереження та популяризація культурних цінностей допомагає людям відчувати свою приналежність до певної спільноти, зміцнює національну ідентичність та гордість за власну культуру. Туризм, орієнтований на спадщину, сприяє обміну знаннями та досвідом між місцевими жителями та туристами, що збагачує обидві сторони та сприяє кращому

розумінню та повазі до різних культур. Соціальний вплив також проявляється у покращенні інфраструктури та умов життя в регіонах, де розвивається туризм. Інвестиції в туристичні об'єкти часто супроводжуються покращенням транспортних мереж, медичних та освітніх послуг, що позитивно впливає на якість життя місцевих жителів. Крім того, участь місцевих громад у туристичних проектах сприяє розвитку соціальних ініціатив та програм, що спрямовані на покращення соціальних умов та підтримку місцевих ініціатив (табл.1.5).

Таблиця 1.5 - Особливості використання історико-культурної спадщини в екскурсійно-туристичній сфері

Використання	Характеристика
Освітній потенціал історико-культурної спадщини	Використання історико-культурної спадщини в екскурсійно-туристичній сфері дозволяє розширити освітні можливості для відвідувачів різного віку. Історичні пам'ятки та культурні місця служать як "живі класи", де туристи можуть навчатися через безпосередній досвід, занурюючись у контекст минулих подій, вивчаючи архітектуру, мистецтво, традиції та звичаї. Це не лише стимулює інтерес до історії та культури, але й сприяє кращому розумінню ідентичності та спадщини культури
Збереження та реставрація	Активне використання історико-культурних об'єктів у туризмі часто стимулює зусилля по їх збереженню та реставрації. Відвідуваність таких об'єктів викликає потребу у підтримці та оновленні інфраструктури, що не лише допомагає зберегти пам'ятки для майбутніх поколінь, але й підвищує якість відвідування. Фінансування, отримане з туристичної діяльності, може бути реінвестовано в реставраційні проекти, що сприяє сталому розвитку туризму
Соціокультурний вплив	Використання історико-культурної спадщини в туризмі вносить значний вклад у соціокультурний розвиток місцевих громад. Це не тільки зберігає місцеву ідентичність і традиції, але й сприяє культурному обміну між туристами та місцевим населенням. Таке взаємодія забезпечує краще розуміння та повагу до різних культур, підвищує гордість місцевих жителів за свою історію та культуру, і може допомогти в боротьбі з культурною гомогенізацією внаслідок глобалізації
Економічний безпековий розвиток	Інтеграція історико-культурної спадщини в туристичні маршрути може істотно підвищити економічний потенціал регіону. Пам'ятки приваблюють туристів, що збільшує доходи від туризму та стимулює зростання пов'язаних з ним галузей, таких як готельний бізнес, громадське харчування, транспорт та роздрібна торгівля. Водночас, успішне використання культурної спадщини може сприяти розробці нових бізнес-моделей та підприємницьких ініціатив, включаючи сувенірну продукцію, культурно-просвітницькі заходи, тематичні парки та музеї, які додатково розширюють економічні перспективи місцевості

Сформовано автором за даними джерел: [41-43]

Історико-культурна спадщина є основою культурного туризму, який сприяє збереженню та популяризації культурних цінностей. Туристи, відвідуючи історичні місця, музеї, театри та культурні заходи, отримують можливість ближче познайомитися з культурою та історією регіону, що сприяє її збереженню та передачі наступним поколінням. Крім того, культурний туризм стимулює розвиток творчих індустрій, таких як мистецтво, музика, література та ремесла, що збагачує культурне життя суспільства та сприяє його різноманітності.

Культурний туризм також сприяє взаємодії між різними культурами, що сприяє толерантності та взаєморозумінню між народами. Це особливо важливо в умовах глобалізації, де культурні обміни стають все більш поширеними. Туристи, що знайомляться з культурою інших народів, розвивають у собі повагу та розуміння до різноманітності, що сприяє зменшенню культурних бар'єрів та конфліктів [51-52].

Туризм, орієнтований на історико-культурну спадщину, відіграє важливу роль у її збереженні. Доходи від туризму можуть бути використані для фінансування реставраційних робіт, консервації архітектурних об'єктів та підтримки музеїв і культурних установ. Таким чином, туризм сприяє забезпеченню фінансових ресурсів, необхідних для збереження культурної спадщини, що є важливим аспектом її довготривалого збереження. Однак важливо забезпечити баланс між розвитком туризму та збереженням спадщини, щоб уникнути надмірного навантаження на культурні об'єкти та їх деградації. Це включає впровадження сталих практик управління туризмом, регулювання потоку туристів та впровадження заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу туризму на культурну спадщину [59-60].

Історико-культурна спадщина служить важливим джерелом знань та освіти для туристів. Відвідування музеїв, історичних місць та участь у культурних заходах дозволяє людям розширювати свої знання про історію, культуру та традиції інших народів. Це сприяє розвитку критичного мислення, історичної свідомості та культурної компетентності, що є важливими аспектами особистісного розвитку.

Освітній вплив спадщини також проявляється у підтримці навчальних програм та ініціатив, спрямованих на поглиблене вивчення історії та культури. Туризм, орієнтований на спадщину, може бути використаний як інструмент для реалізації освітніх програм, екскурсій та дослідницьких проектів, що сприяють збереженню та популяризації культурних знань.

Розвиток екскурсійно-туристичної сфери, орієнтованої на історико-культурну спадщину, також має екологічний вимір. Збереження історичних місць часто пов'язане з охороною навколишнього середовища, оскільки багато культурних об'єктів розташовані в природних або напівприродних умовах. Тому туризм може сприяти не лише збереженню культурних, але й природних ресурсів, підтримуючи екологічну стабільність регіонів.

Сталий туризм, орієнтований на збереження культурної спадщини, включає впровадження екологічно відповідальних практик, таких як використання відновлюваних джерел енергії, зменшення відходів, підтримка екологічних ініціатив та збереження біорізноманіття. Це сприяє гармонійному розвитку туризму, який враховує як економічні, так і екологічні аспекти, забезпечуючи довготривалий позитивний вплив на суспільство та навколишнє середовище [46-49].

Історико-культурна спадщина стимулює інновації в екскурсійно-туристичній сфері. Впровадження нових технологій, таких як віртуальна реальність, доповнена реальність, мобільні додатки та цифрові тури, дозволяє покращити досвід туристів, зробити його більш інтерактивним та захоплюючим. Ці технології не лише підвищують привабливість культурних об'єктів, але й роблять їх доступнішими для ширшої аудиторії, включаючи людей з обмеженими можливостями (рис.1.4).

Інноваційний вплив також проявляється у використанні великих даних та штучного інтелекту для аналізу туристичних тенденцій, оптимізації маршрутів та покращення маркетингових стратегій. Це дозволяє туристичним підприємствам краще розуміти потреби та вподобання своїх клієнтів, пропонуючи більш персоналізовані та ефективні послуги.

Рис.1.4. Основні функції історико-культурної спадщини в екскурсійно-туристичній сфері

Сформовано автором за даними джерел: [61-62]

Історико-культурна спадщина сприяє розвитку міжнародних відносин через культурний обмін та співпрацю між країнами. Спільні культурні проекти, міжнародні фестивалі, виставки та конференції дозволяють країнам демонструвати свою культурну спадщину, обмінюватися досвідом та найкращими практиками збереження культурних цінностей. Це сприяє зміцненню дипломатичних зв'язків, сприяє мирному співіснуванню та взаєморозумінню між народами.

Історико-культурна спадщина має багатогранний вплив на розвиток екскурсійно-туристичної сфери, сприяючи економічному зростанню, соціальній згуртованості, культурному обміну та екологічній стабільності. Вона є не лише джерелом привабливості для туристів, але й важливим чинником, що впливає на збереження культурних цінностей та сталий розвиток регіонів. Взаємодія між спадщиною та туризмом створює унікальні можливості для розвитку, забезпечуючи довготривалий позитивний вплив на суспільство, економіку та культуру. Для досягнення максимальних результатів важливо впроваджувати стійкі практики управління туризмом, забезпечувати баланс між розвитком та збереженням культурних цінностей, а також підтримувати міжнародну співпрацю та інноваційні підходи у розвитку екскурсійно-туристичної сфери.

1.4. Методика дослідження та оцінки впливу руйнувань історико-культурної спадщини на туристично-рекреаційну сферу

Слід зазначити, що сама необхідність розробки чіткої та комплексної методики дослідження і оцінки впливу руйнувань історико-культурної спадщини на туристично-рекреаційну сферу зумовлена зростаючою цінністю таких ресурсів у сучасному глобалізованому світі. Історико-культурна спадщина є не просто набір артефактів, пам'яток та традиційних осередків культури, а цілісний чинник формування національної ідентичності, покращення іміджу країни на міжнародній арені та забезпечення сталого розвитку відповідних територій. Коли певні історичні пам'ятки зазнають руйнації, це не лише призводить до втрати безцінних культурних надбань, а й негативно позначається на туристичній привабливості, економічних надходженнях від туристів, репутації DESTINAЦІЙ та якості дозвілля. Таким чином, систематизований підхід, що визначатиме причинно-наслідкові зв'язки між руйнуваннями спадщини та станом туристично-рекреаційних потоків, дасть змогу ухвалювати ефективні управлінські рішення, спрямовані на збереження, відновлення та промоцію історико-культурних об'єктів.

Вважаємо, що за умов відсутності цілісної методики оцінки подібних впливів, фахівці та управлінці нерідко приймають рішення фрагментарно, опираючись на суб'єктивний досвід, окремі показники або короткострокові вигоди. Такий підхід унеможливує повноцінне розуміння динаміки змін та ігнорує чинники, які можуть проявити свій вплив лише у довгостроковій перспективі. Розробка і застосування методики, що охоплює увесь ланцюг взаємодій між історико-культурною спадщиною і туристично-рекреаційною галуззю – від стану самих пам'яток до особливостей маркетингу, соціально-культурного середовища та економічних показників, – дозволить виявити приховані взаємозв'язки, зробити процес управління прозорішим та забезпечити сталість туристичних продуктів у майбутньому.

На нашу думку, саме системний підхід до дослідження та оцінки впливу руйнувань історико-культурної спадщини передбачає цілісне охоплення всіх пов'язаних з цим процесом елементів, акторів та чинників. Використовуючи цей підхід, ми не розглядаємо культурну пам'ятку у відриві від туриста, економічних показників, інфраструктури чи соціального середовища. Навпаки, системний підхід сприяє побудові єдиного аналітичного простору, де кожен компонент впливає на інші: історична споруда може привабити туристів, які, у свою чергу, вплинуть на економічний стан регіону, а отримані прибутки зможуть бути спрямовані на консервацію та промоцію нових культурних продуктів. Системний підхід дозволяє виявити баланс між різними інтересами, уникнути непродуманих рішень і чітко простежити причинно-наслідкові зв'язки між збереженням спадщини та підвищенням туристичної привабливості. Також, вважаємо за потрібне наголосити, що системний підхід забезпечує ефективне використання різноманітних методів, інструментів та технологій, включаючи застосування сучасних аналітичних інструментів, у тому числі залучення можливостей штучний інтелект для моделювання сценаріїв, прогнозування тенденцій та оцінки потенційних наслідків управлінських рішень. Це уможливує не лише виявлення проблематики та визначення факторів ризику, але й надання науково обґрунтованих рекомендацій для збереження та відновлення історико-культурної

спадщини. У підсумку, системний підхід приводить до формування довгострокової стратегії розвитку туристично-рекреаційного потенціалу, яка забезпечує сталий характер розбудови галузі. Виділимо найбільш вагомі та одночас, ключові аргументи на користь системного підходу:

1. Системний підхід дає змогу одночасно враховувати культурні, економічні, соціальні та екологічні аспекти, уникаючи однобокості під час прийняття рішень. Це означає, що замість концентрації лише на реставрації окремої пам'ятки чи турботі про короткострокові економічні вигоди, аналітики отримують цілісну картину, що дозволяє узгодити інтереси всіх зацікавлених сторін.

2. Системний підхід забезпечує гнучкість у реагуванні на змінні умови, адже він передбачає використання динамічних моделей, здатних підлаштовуватися під нові дані, передбачати майбутні сценарії та вчасно коригувати стратегії. Так, якщо певні об'єкти історико-культурної спадщини втрачають популярність або зазнають руйнування, можна оперативно оцінити вплив на туристичні потоки та скоригувати політику.

3. Системний підхід сприяє підвищенню ефективності управління, оскільки дозволяє виявити "вузькі місця" та перевантажені ланки у системі, що відповідає за взаємодію між культурними ресурсами та туристично-рекреаційними активностями. Оптимізація процесів на основі всебічного аналізу сприяє кращому розподілу ресурсів та запобіганню повторних помилок.

4. Системний підхід сприяє формуванню більш чітких критеріїв оцінки результатів, оскільки встановлює єдині рамки, у яких аналізується весь процес. Це важливо для проведення комплексного моніторингу, звітності та перевірки ефективності обраних заходів. Зрештою, наявність узгоджених показників дозволяє вимірювати прогрес, оцінювати успіхи або невдачі та постійно вдосконалювати підхід.

Першим етапом дослідження є створення бази даних про стан історико-культурних об'єктів та їх значущість для туристично-рекреаційної сфери. Це включає формування обширного реєстру пам'яток, опис їхнього стану, виявлення

чинників руйнувань, а також фіксацію даних про обсяги туристичних потоків, відгуків відвідувачів, ступінь соціальної інтегрованості пам'яток у життя громади, та економічні показники регіону. Зібрані дані слугують відправною точкою для подальшого аналізу, а їх повнота визначає глибину та надійність отриманих висновків. Наступним кроком є застосування комплексу методів аналізу: порівняльний аналіз для виявлення динаміки змін у часі та просторі, моделювання сценаріїв для прогнозування впливу подальшого руйнування чи відновлення пам'яток, проведення експертних оцінок для уточнення якісних параметрів та використання можливостей штучний інтелект для обробки великих масивів інформації.

Ще до початку повномасштабного вторгнення Львівська область користувалась значною популярністю серед внутрішніх та міжнародних туристів. Це пояснюється як поєднанням різних видів природних ландшафтів до унікальної архітектури, центром якої безперечно є місто Львів. Так, у Львові розташовані численні театри, музеї, собори, церкви та інші будівлі у різноманітних стилях, таких як готичний, ренесанс, бароко, ампір, неоренесанс, модернізм та інші. Окрім того Львів до початку повномасштабного вторгнення був центром проведення різних міжнародних фестивалів, освітніх, культурних та музичних заходів, а також художніх виставок вітчизняних та зарубіжних митців. (табл.2.1).

Таблиця 2.1 - Загальні особливості розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області

Львівська область активно зберігає та популяризує свої численні культурні та історичні пам'ятки. Це включає архітектурні шедеври Львова, замки та палаци регіону, що приваблюють туристів з усього світу	В області спостерігається значний розвиток транспортної та готельної інфраструктури. Модернізація аеропорту, покращення дорожньої мережі та зростання кількості якісних закладів розміщення роблять регіон більш доступним та комфортним для відвідувачів
Карпатська частина Львівщини стає центром екологічного та активного відпочинку. Пропонуються маршрути для піших походів, велотуризму, гірськолижні курорти та інші види активного відпочинку на природі	Регулярне проведення фестивалів, таких як "Свято сиру і вина", "Львівський міжнародний літературний фестиваль", сприяє розвитку подієвого туризму та популяризації місцевої культури і кухні

Сформовано автором

Туристично-рекреаційна інфраструктура Львівської області є добре розвинутою, як в контексті акомодацийного елементу, так і в контексті транспортного сполучення. Так, в області присутні численні кафе, мережі швидкого харчування та готельно-ресторанні комплекси, в той час як транспортні компанії та велика кількість туристичних агентств пропонують різні види послуг з планування та реалізації подорожі, які будуть відповідати будь-яким запитам та бюджетній складовій. Важливо також зазначити, що ще до початку повномасштабного вторгнення у Львівській області активно розвивався екологічний та агротуризм, що забезпечувало сталий розвиток регіону (рис.2.2).

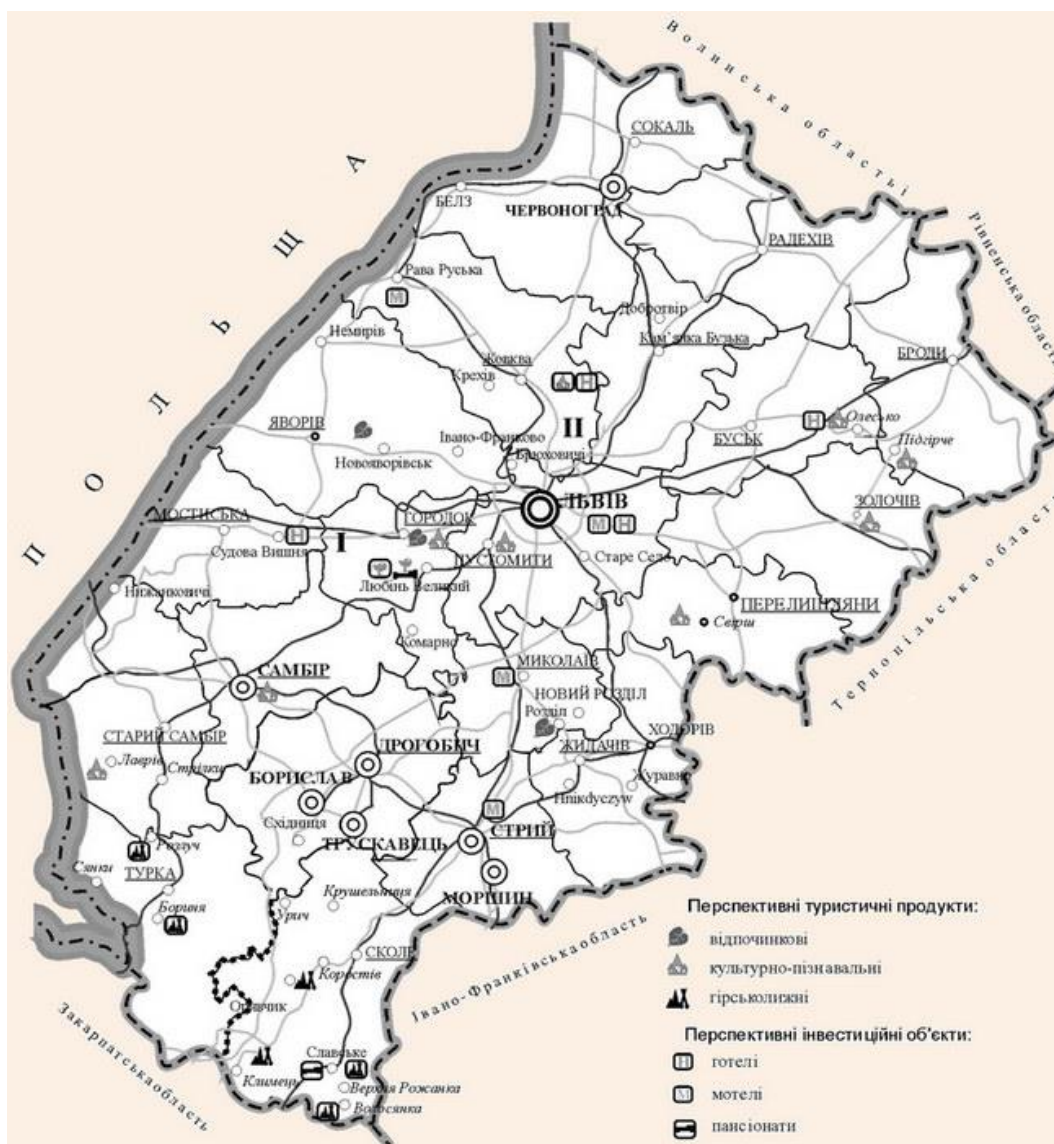

Рис.2.2. Туристично-рекреаційна інфраструктура Львівської області
Сформовано автором

Міжнародний туризм також займав важливе місце, завдяки зручному транспортному сполученню, включаючи авіарейси до Львова та залізничні сполучення з сусідніми країнами. Львівська область активно залучала туристів з Європи, Азії та інших регіонів, пропонуючи високий рівень сервісу та різноманітні туристичні продукти, що відповідали різним інтересам та потребам мандрівників. Інвестиції у розвиток туристичної інфраструктури сприяли підвищенню конкурентоспроможності області на світовому туристичному ринку.

Особливу увагу приділяли розвитку культурних подій та фестивалів, таких як Львівський міжнародний фестиваль музики, фестиваль Краківська та інші, які привертали велику кількість туристів протягом усього року. Ці заходи не лише

збільшували туристичний потік, але й сприяли культурному обміну та підвищенню культурного рівня населення. Розвиток гастрономічного туризму також був важливою складовою, завдяки традиційній українській кухні, місцевим делікатесам та численним ресторанам, що пропонували унікальні страви.

Початок повномасштабної війни суттєво вплинув на екскурсійно-туристичну сферу Львівської області. Хоча регіон залишався одним із найбільш безпечних і стабільних частин України, зміни у туристичній індустрії були помітні як позитивні, так і негативні. Перш за все, через зменшення міжнародних туристичних потоків Львівська область зазнала значного зростання внутрішнього туризму. Українські мандрівники обирали Львів як безпечне та привабливе місце для відпочинку, що сприяло економічному підйому місцевих підприємств та розширенню туристичних послуг.

Війна підвищила інтерес до історичних і культурних аспектів Львова та області. Туристи стали більше зацікавлені в історії регіону, його архітектурних шедеврах та культурних традиціях, що сприяло збереженню та популяризації культурної спадщини. Доходи від внутрішнього туризму були частково спрямовані на фінансування реставраційних робіт та збереження культурних об'єктів, що забезпечило їхню довготривалу охорону.

У відповідь на нові реалії туристична індустрія Львівської області акцентувала увагу на стійких практиках туризму, спрямованих на мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище та збереження культурних цінностей. Це включало впровадження екологічно безпечних методів управління туристичними потоками, розвиток еко-туристичних маршрутів та підтримку місцевих громад у реалізації культурних та екологічних ініціатив. Сталий туризм став пріоритетом, що сприяло гармонійному розвитку регіону, забезпечуючи баланс між економічним зростанням та збереженням природних і культурних ресурсів.

Інновації та цифровізація стали невід'ємною частиною туристичної діяльності. Онлайн-бронювання, віртуальні екскурсії, мобільні додатки та цифрові маркетингові стратегії стали основними інструментами для залучення

туристів та покращення їхнього досвіду. Впровадження технологій штучного інтелекту та великих даних дозволило краще аналізувати туристичні тенденції, оптимізувати маршрути та покращити маркетингові кампанії, що зробило туристичні послуги більш персоналізованими та ефективними.

Львівська область вже сьогодні починає поступово й активно працювати над відновленням міжнародного туризму, залучаючи іноземних туристів через безпечні та привабливі пропозиції. Це включатиме проведення міжнародних фестивалів, культурних заходів та створення нових туристичних маршрутів, що відповідають сучасним вимогам мандрівників. Розвиток гостьових будинків, бутик-готелів та інших інноваційних форм житла також сприяв привабливості регіону для міжнародних туристів. Війна також сприяла зміцненню національної ідентичності та гордості за культурну спадщину, оскільки туристи та місцеві жителі активно підтримували збереження історичних об'єктів та культурних традицій. Це підвищило рівень свідомості населення щодо важливості охорони культурних цінностей та сприяло їхній довготривалій збереженню [16].

Значне зменшення кількості підприємств, які працюють у екскурсійно-туристичній сфері Львівської області безпосередньо пов'язано з роками війни. При цьому домінуючими є ряд факторів. Перш за все, основним фактором безперечно є економічна нестабільність та негативна динаміка економічного розвитку. Все це зумовлює збільшення витрат підприємств екскурсійно-туристичної сфери Львівської області. Це стосується витрат на оренду, оплати праці, комунальні послуги, які в разі зросли через наслідки повномасштабного вторгнення. Окрім того кожне підприємство даної сфери стикнулось із додатковими витратами на безпекові заходи. Варто також зазначити, що ще одним фактором, що погіршував діяльність екскурсійно-туристичної сфери Львівської області стало практично повне призупинення міжнародного туристичного потоку (рис.2.3).

Другим фактором, який також зіграв ключову дестабілізуючу роль та став значним викликом для подальшого розвитку туристичної індустрії стало зниження рівня безпеки та стабільності.

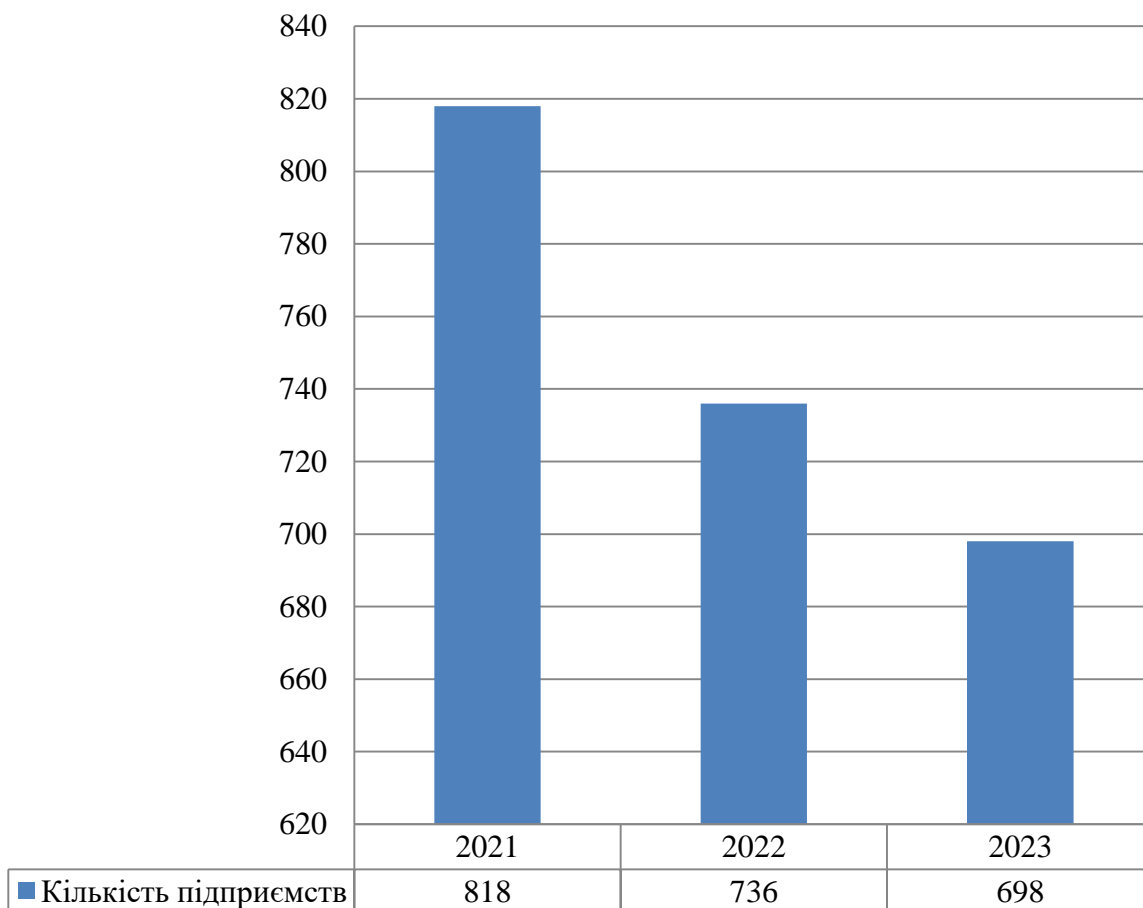

Рис.2.3. Зміни в кількості діючих підприємств екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області за 2021-2023 рр., од.

Сформовано автором за даними джерел: [16;19]

Так, постійно діюча загроза фізичній безпеці як для туристів, так і для кадрового складу працівників екскурсійно-туристичної сфери Львівської області, а також облігативні зміни у ключових туристичних маршрутах стали значною перешкодою ведення бізнесу для вже існуючих підприємств, та причиною зменшення кількості нових підприємств екскурсійно-туристичної сфери Львівської області. Окрім того, велика кількість підприємства даної сфери, оцінивши всі проблеми та ризики, вирішили призупинити свою діяльність на тимчасовій чи постійній основі. (рис.2.4).

Таким чином, проаналізувавши ключові показники та результати діяльності екскурсійно-туристичних підприємств у Львівській області за останні роки війни, ми можемо простежити негативну тенденцію до зниження прибутковості та збільшення видатків.

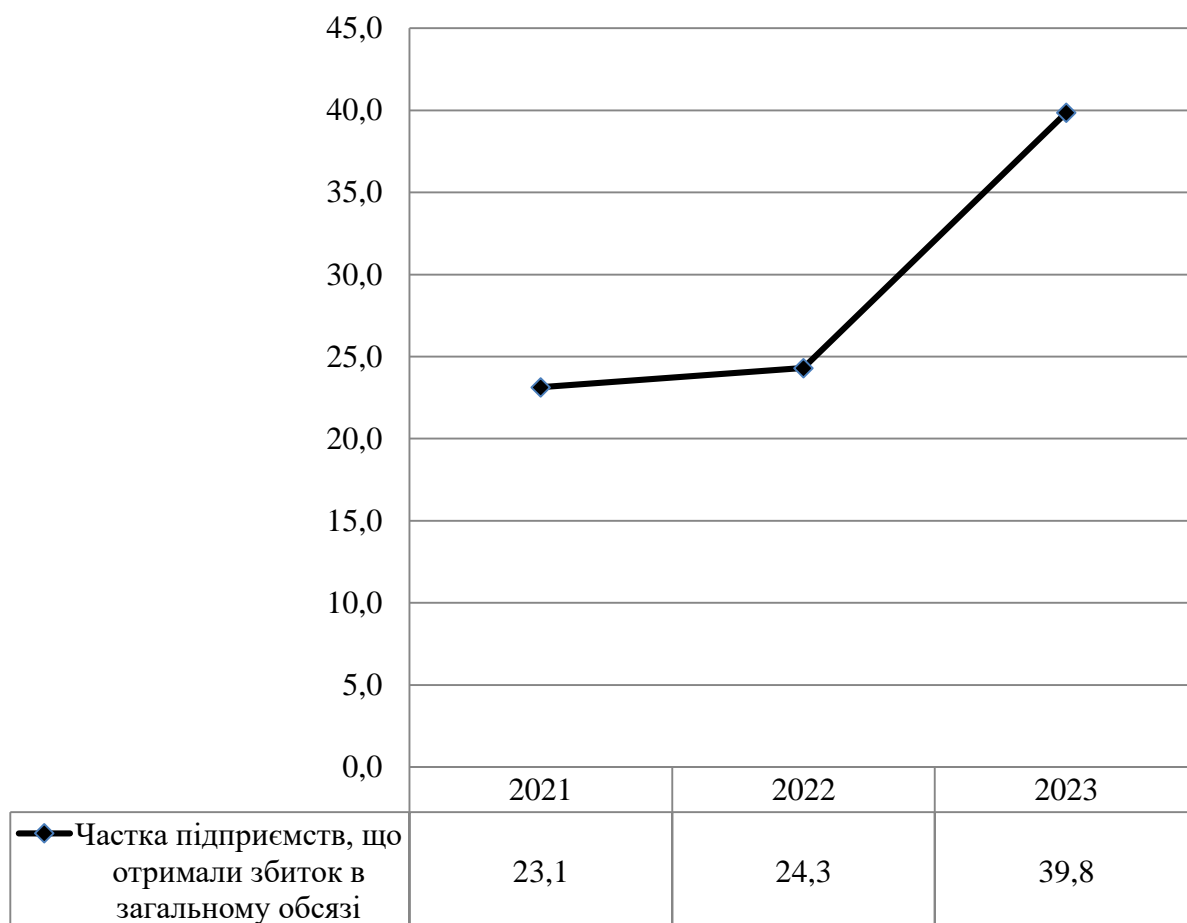

Рис.2.4. Фінансові результати діяльності підприємств екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області за 2021-2023 рр., %

Сформовано автором за даними джерел: [16;19]

Окрім того було визначено, що велика кількість підприємств екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області були змушені значно скоротити свої витрати, при чому мова йде не лише про витрати на інноваційні рішення та розвиток, але і базові операційні витрати на забезпечення персоналу чи діяльність частини офісів. Внаслідок такої ситуації велика кількість підприємств екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області зіткнулись із значними проблемами ліквідності, що унеможливило повноцінне погашення боргових зобов'язань та фінансування поточних витрат. В контексті цього частина підприємств екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області звернулись до державної допомоги та дотацій, в той час як інші попросту призупинили свою діяльність. В загальному, фінансові труднощі в значній мірі негативно вплинули на стійкість та стабільність екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області,

що стало потужним фактором зниження активності даного виду діяльності та зменшення туристичного потенціалу країни на міжнародній арені.

Але розглядаючи загальну картину екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області, можна визначити і потенційно позитивні тенденції адаптації до нових, більш складних умов функціонування. Так, попри всі труднощі, які були пов'язані із повномасштабним вторгненням, підприємства даної сфери змогли продовжити свою діяльність, а іноді навіть розвинути нові напрямки туристично-рекреаційної діяльності. Всі подальші дії та зусилля в даній сфері повинні бути направлені на впровадження інноваційних технологій та видів туристичної діяльності, а також підтримку місцевих громад і подальшу діяльність щодо збереження культурної спадщини.

2.2. Тенденційний аналіз ключових показників розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області

На сучасному етапі інтерес до України у світі просто шалений і ми його обов'язково маємо перетворити на потужний потік екскурсантів. Проте, зміна характеру внутрішнього туризму в Україні після війни з РФ неминуча, і на післявоєнне відновлення знадобиться деякий час. Коли закінчиться війна, і ми почнемо все відновлювати, зрозуміло, що внутрішній туризм економічно дуже «просяде». Звичайно, з часом він відновиться і дещо зміниться. Багато туристів будуть відвідувати ті місця, які вже стали сим-волами цієї війни. Якщо досі люди подорожували місцями козацької слави – Холодний Яр, Хортицю, – то до них додадуться місця нашої нинішньої війни. За таких умов, важливо вже зараз створювати подібні екскурсійні програми, щоб туристи розуміли, що сталося, і розповідали про боротьбу України і перемогу своїм дітям і онукам. Деякі види екскурсійного туризму в Україні будуть деякий час недоступні, про пляжний туризм на якийсь час доведеться забути, оскільки триватиме розмінування. З іншого боку, є надія сподіватися, що кількість пляжів після війни відновиться до рівня початку 2014 року, враховуючи і пляжі Криму.

Зниження рентабельності екскурсійно-туристичних підприємств у Львівській області за останні два роки війни є наслідком декількох ключових факторів. Перш за все, суттєве зростання операційних витрат, таких як оренда приміщень, оплата праці, витрати на енергоносії та інші необхідні ресурси, призвело до зменшення маржі прибутку. Підприємства змушені були зменшити свої витрати, що часто означало скорочення послуг або зниження якості обслуговування, щоб зберегти конкурентоспроможність на ринку. Крім того, нестабільність економічної ситуації та коливання валютних курсів додатково ускладнили фінансове планування та управління витратами, що призвело до зниження загальної рентабельності бізнесу.

Зниження кількості працівників у екскурсійно-туристичній сфері Львівської області стало прямим наслідком зменшення кількості підприємств та їх фінансових труднощів. Багато компаній були змушені скоротити штат співробітників, щоб знизити витрати на оплату праці та інші пов'язані з персоналом витрати. Це включало не лише звільнення працівників, але й призупинення найму нових кадрів, що обмежувало можливості підприємств для розширення або вдосконалення своїх послуг. Наслідком цього стало зниження якості обслуговування туристів та зменшення рівня професіоналізму в галузі, оскільки залишилися лише ті працівники, які могли ефективно виконувати свої обов'язки в умовах обмежених ресурсів (рис.2.5).

Крім того, скорочення кількості працівників негативно вплинуло на моральний дух та мотивацію залишених співробітників. Багато з них відчували невизначеність щодо свого професійного майбутнього та безпеки праці, що призвело до зниження продуктивності та підвищеного рівня стресу на робочих місцях. Втрата досвіду та знань через звільнення або відхід кваліфікованих працівників ускладнила процес відновлення та адаптації підприємств до нових умов після стабілізації ситуації.

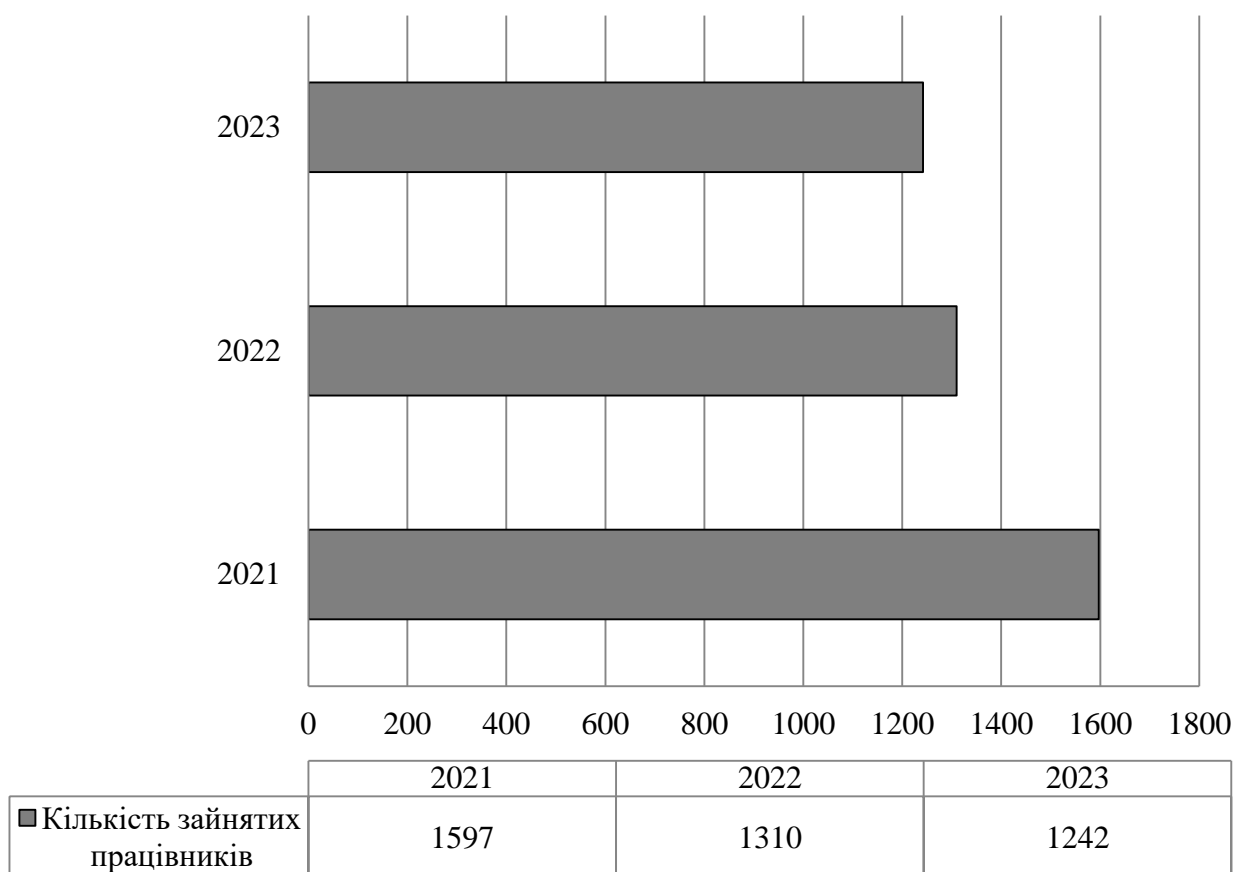

Рис.2.5. Зміни кількості зайнятих працівників на підприємствах екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області за 2021-2023 рр., од.

Сформовано автором за даними джерел: [16;19]

Таким чином, зниження кількості працівників стало не лише економічним, але й соціальним викликом для екскурсійно-туристичної сфери Львівської області, впливаючи на її здатність ефективно реагувати на зміни та підтримувати високий рівень обслуговування туристів (рис.2.6).

Метод SWOT є одним із найпоширеніших інструментів стратегічного аналізу, який використовується для оцінки внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на діяльність організації, проекту чи бізнесу. SWOT-аналіз складається з чотирьох компонентів: Strengths (Сильні сторони), Weaknesses (Слабкі сторони), Opportunities (Можливості) та Threats (Загрози). Цей метод дозволяє комплексно розглянути як внутрішні аспекти організації, такі як ресурси, компетенції та процеси, так і зовнішні фактори, включаючи ринкові тенденції, конкурентне середовище та макроекономічні умови. Сутність SWOT-аналізу полягає у

створенні структурованої картини поточної ситуації, що сприяє прийняттю обґрунтованих стратегічних рішень.

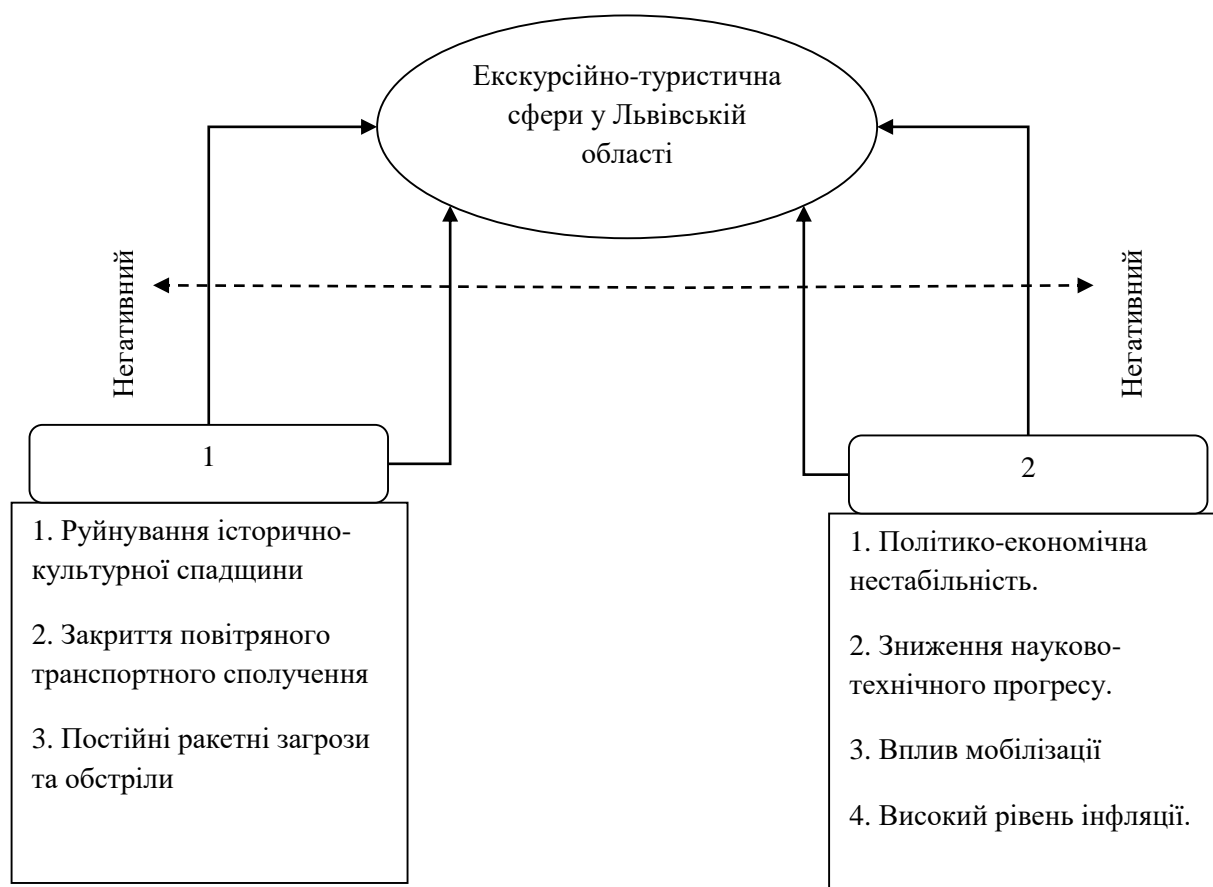

Рис.2.6. Вплив війни на підприємства екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області

Сформовано автором за даними джерел: [16;19]

Основною перевагою методу SWOT є його простота та універсальність. Він може бути застосований до будь-якого типу організації, незалежно від її розміру, галузі чи стадії розвитку. SWOT-аналіз не вимагає спеціалізованих знань чи складних інструментів, що робить його доступним для широкого кола користувачів. Крім того, метод сприяє залученню різних зацікавлених сторін до процесу аналізу, що підвищує якість та об'єктивність оцінки. Завдяки своїй гнучкості, SWOT може бути використаний як на початкових етапах планування стратегії, так і для оцінки її ефективності в процесі реалізації.

Метод SWOT має значний практичний потенціал у стратегічному управлінні. Він дозволяє організаціям ідентифікувати свої конкурентні переваги

та вразливості, а також визначити зовнішні можливості для росту та загрози, які можуть перешкоджати досягненню цілей. Це сприяє більш ефективному використанню ресурсів, оптимізації процесів та підвищенню загальної ефективності діяльності. SWOT-аналіз також допомагає у виявленні нових напрямків розвитку, інноваційних рішень та стратегічних ініціатив, що дозволяє організаціям залишатися конкурентоспроможними в умовах динамічного ринку (табл.2.2).

Таблиця 2.2 - Матриця SWOT-аналізу екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області

S	W
<ol style="list-style-type: none"> 1. Львівська область має велику кількість пам'яток архітектури, музеїв та історичних місць, які є привабливими для туристів. Це створює унікальні можливості для розвитку різних видів туризму, зокрема екскурсійного та культурного 2. В регіоні є широкий вибір готелів, ресторанів та інших закладів обслуговування, які відповідають міжнародним стандартам. Добре налагоджена транспортна система забезпечує зручний доступ до туристичних об'єктів 3. Наявність Карпатських гір, лісів та озер сприяє розвитку екологічного та активного туризму. Це дозволяє пропонувати туристам різноманітні види відпочинку на природі впродовж усього року 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Воєнний стан призвів до зменшення кількості як іноземних, так і внутрішніх туристів. Це негативно впливає на доходи галузі та економічну стабільність регіону 2. Недостатній рівень розвитку інфраструктури в сільській місцевості ускладнює доступ до деяких туристичних об'єктів. Це обмежує можливості для розширення туристичних маршрутів та послуг 3. Брак кваліфікованих фахівців та відтік робочої сили за кордон знижують якість обслуговування. Це може негативно вплинути на репутацію регіону як туристичної дестинації
O	T
<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення інтересу громадян до подорожей всередині країни може компенсувати зниження іноземного туристичного потоку. Це відкриває перспективи для створення нових туристичних продуктів, орієнтованих на місцевий ринок 2. Можливість отримання фінансової та нормативної підтримки від уряду для стимулювання туризму в умовах воєнного стану. Це сприятиме модернізації інфраструктури та підвищенню конкурентоспроможності регіону 3. Використання цифрових платформ та онлайн-сервісів для просування туристичних послуг. Це дозволить охопити ширшу аудиторію та підвищити ефективність маркетингових зусиль 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Подовження воєнного стану може призвести до подальшого зниження туристичної активності. Це ставить під загрозу роботу підприємств туристичної сфери та зайнятість населення 2. Економічні труднощі можуть знизити купівельну спроможність потенційних туристів. Це вплине на попит на туристичні послуги та може призвести до скорочення бізнесу 3. Інші туристичні напрямки, які не мають воєнних обмежень, можуть стати більш привабливими для туристів. Це підсилює конкурентний тиск на Львівську область і вимагає додаткових зусиль для утримання позицій на ринку

Сформовано автором

Нарешті, метод SWOT сприяє покращенню комунікації та співпраці всередині організації. Процес проведення SWOT-аналізу часто включає обговорення та обмін думками між різними відділами та рівнями управління, що підвищує обізнаність про загальні цілі та стратегії. Це також сприяє формуванню спільного бачення майбутнього та підвищенню мотивації співробітників, адже вони бачать свій внесок у стратегічні рішення організації. Таким чином, метод SWOT не лише надає цінну інформацію для прийняття стратегічних рішень, але й сприяє розвитку організаційної культури, орієнтованої на аналіз, інновації та постійне вдосконалення.

Підсумовуючи, екскурсійно-туристична сфера Львівської області за останні два роки війни зазнала значних змін, що вплинули як на кількість підприємств, так і на їх фінансові результати та зайнятість працівників. До війни область вже була важливим туристичним центром з розвиненою інфраструктурою та багатою культурною спадщиною, яка приваблювала як міжнародних, так і внутрішніх туристів. Однак початок повномасштабної війни спричинив економічну нестабільність, зростання витрат та зменшення міжнародних туристичних потоків, що призвело до зниження рентабельності бізнесів та скорочення кількості працівників.

Слід зазначити, що незважаючи на зростання внутрішнього туризму та впровадження стійких практик, багато підприємств були змушені закритися або обмежити свою діяльність, що негативно вплинуло на економічну стабільність регіону та соціальну структуру місцевих громад. Таким чином, війна значно ускладнила розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області, хоча регіон зберігав свою привабливість та продовжував адаптуватися до нових умов.

2.3. Оцінювання впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області

Руйнування історико-культурної спадщини є серйозною втратою для суспільства в цілому, оскільки воно знищує матеріальні свідчення минулого, які

формують національну ідентичність та культурну пам'ять народу. Це може включати пошкодження або знищення архітектурних пам'яток, музеїв, археологічних об'єктів, бібліотек та інших культурних інституцій. Такі дії не лише позбавляють майбутні покоління можливості вивчати та цінувати своє культурне надбання, але й можуть спричинити непоправну шкоду для науки, освіти та мистецтва.

Руйнування культурної спадщини часто супроводжується втратами унікальних творів мистецтва, історичних документів та інших артефактів, які мають неоціненну цінність. Це може бути наслідком воєнних дій, природних катастроф, актів вандалізму або недбалості. Кожен зруйнований об'єкт є невідновним, і його втрата збіднює культурний ландшафт не лише окремої країни, але й усього світу. Це підриває культурне різноманіття та зменшує можливості для міжкультурного діалогу та взаєморозуміння.

Вплив руйнування історико-культурної спадщини на туризм є суттєвим. Туристична індустрія значною мірою залежить від наявності унікальних культурних та історичних об'єктів, які приваблюють відвідувачів з усього світу. Знищення таких об'єктів призводить до зниження інтересу туристів до регіону, що негативно впливає на економіку, зменшує доходи від туризму та може призвести до втрати робочих місць у цій сфері. Крім того, це може знизити міжнародний престиж країни та її привабливість як туристичного напрямку. Більше того, руйнування культурної спадщини може мати довгострокові наслідки для розвитку туризму. Відновлення та реставрація зруйнованих об'єктів вимагає значних фінансових ресурсів та часу, і не завжди можливе повне відтворення втраченої автентичності. Це може обмежити потенціал для розвитку культурного туризму в майбутньому та потребує розробки нових стратегій для залучення відвідувачів. Таким чином, збереження історико-культурної спадщини є ключовим фактором для стійкого розвитку туристичної сфери.

В умовах російської агресії, яка є екзистенційною загрозою українському народу, державна політика у сфері культурної спадщини стає важливим чинником забезпечення національної безпеки України. Історико-культурна спадщина

набуває ключового значення для створення матеріального і нематеріального культурного, ціннісного підґрунтя для єдності суспільства, посилення української громадянської ідентичності, дальшого розвитку України як цілісної та демократичної держави, згуртованості Українського народу.

Вагомість проблематики зростає в тому, що в період російсько-української війни масштаби руйнування історико-культурної спадщини України щоразу збільшуються і сягають непоправних втрат. Для успішного вирішення важливої проблеми є вивчення та обґрунтування міжнародних пропозицій із подальшого вдосконалення і підвищення ефективності заходів збереження культурної спадщини України. Аналіз напрямів на співпрацю з країнами ЄС та США спрямовує на вироблення нових механізмів в застосуванні практичних заходів щодо відбудови зруйнованої інфраструктури міст та територіальних громад України. Держава шукає необхідні ресурси для розробки важливих проєктів на повернення та збереження культурної спадщини, щоб не стерти культурну пам'ять наступним поколінням.

Історико-культурна спадщина України є фундаментальним джерелом формування національної самосвідомості і зростання духовного розвитку народу. Вона впливає на самоідентифікацію нації в наступні періоди розвитку, виступає одним з домінуючих ціннісних надбань держави. Визначено, що ставлення народу до пам'яток культурної спадщини є показником рівня розвитку держави та духовної зрілості її громадян. Визнано, що окуповані Росією території з 2014 року (АР Крим, Донецька, Луганська області) та повномасштабна війна з 24 лютого 2022 року спричинили велику втрату та руйнування історичних пам'яток культурної спадщини України. Через бойові дії виникла неможливість доступу українських та міжнародних експертів на територію об'єктів для спостереження за їх станом (рис.2.7).

Перш за все, війна спричинила значне зниження туристичного потоку. Іноземні туристи практично перестали відвідувати регіон через загрозу безпеці, а внутрішній туризм був обмежений пересуванням населення, яке більше зосередилося на питаннях безпеки та виживання.

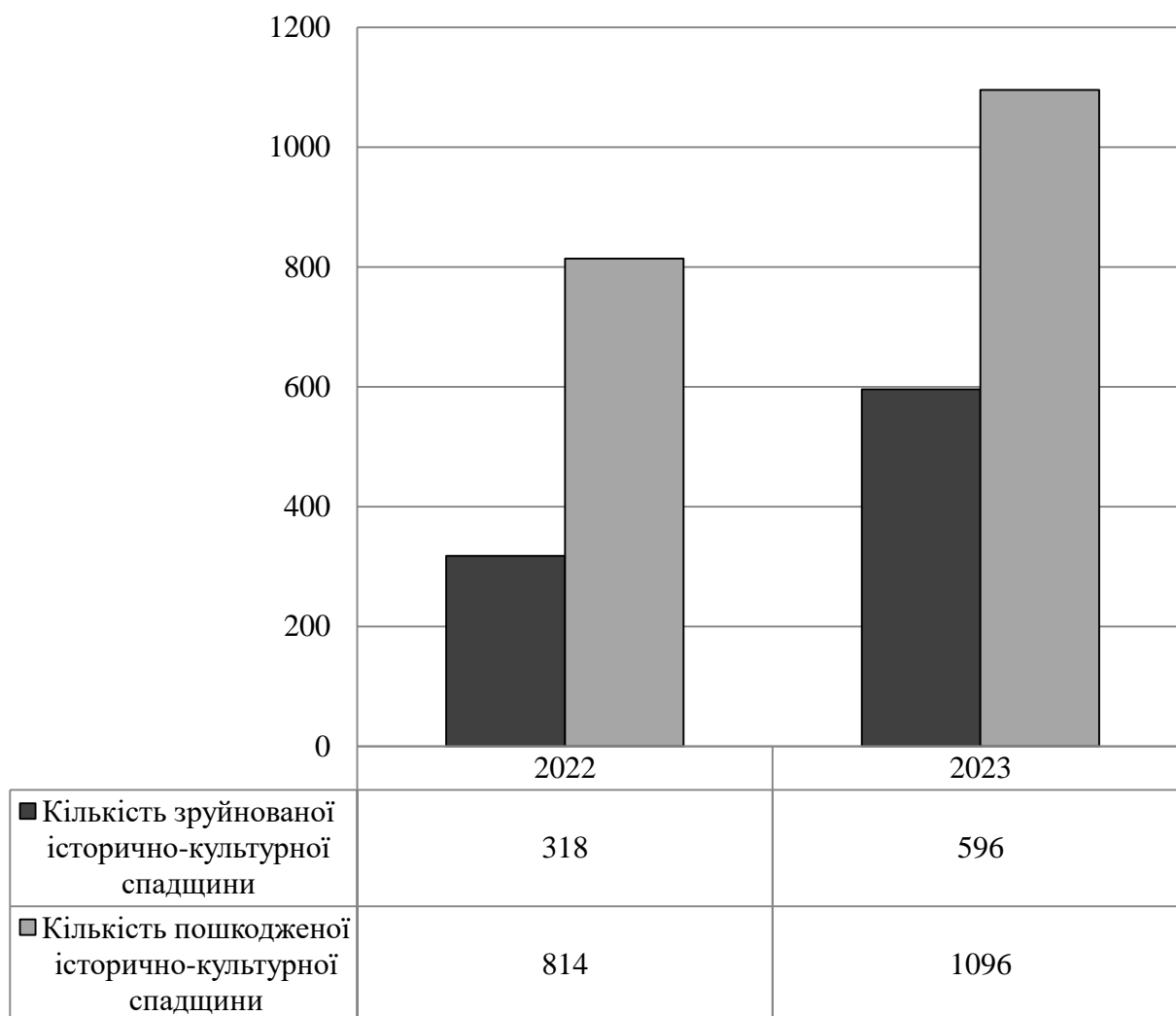

Рис.2.7. Кількість зруйнованої історико-культурної спадщини після початку повномасштабного вторгнення

Сформовано автором за даними джерел: [16;19]

Багато міжнародних авіаліній скасували рейси до України, що ускладнило доступ до регіону (рис.2.8).

Історико-культурні об'єкти Львівщини зазнали ризику пошкодження або руйнування. Хоча прямі удари по пам'ятках культури в області були мінімальними, існувала постійна загроза авіаційних та ракетних обстрілів. Це змусило місцеві влади та управління культури вжити заходів для захисту цінних об'єктів: проводилися роботи з консервації, укріплення конструкцій, а деякі цінні експонати музеїв були евакуйовані в більш безпечні місця.

Рис.2.8. Зміни в екскурсійно-туристичній галузі за час повномасштабного вторгнення в Україні

Сформовано автором за даними джерел: [16;19]

Екскурсійно-туристична сфера зазнала економічних втрат. Готелі, ресторани, туристичні агентства та інші підприємства, пов'язані з туризмом, зіткнулися зі зниженням доходів. Багато підприємств були вимушені скоротити персонал або тимчасово призупинити діяльність. Це призвело до зростання безробіття та соціальної напруги в регіоні.

Соціальний аспект також відіграв важливу роль. Львів став одним з головних центрів прийому внутрішньо переміщених осіб зі сходу та півдня України. Це створило додаткове навантаження на інфраструктуру міста та області, але також сприяло розвитку нових форм туризму, таких як соціальний та волонтерський туризм. Багато переселенців залучалися до культурних заходів, що допомагало підтримувати культурне життя регіону.

Попри труднощі, місцеві громади та організації почали активно працювати над збереженням та популяризацією культурної спадщини. Проводилися онлайн-екскурсії, віртуальні тури та культурні заходи, які дозволяли підтримувати інтерес до регіону навіть в умовах обмеженого фізичного доступу. Це сприяло

збереженню культурної ідентичності та підготовці до відновлення туристичної діяльності після стабілізації ситуації. Крім того, війна стимулювала переосмислення підходів до розвитку туризму. З'явилися ініціативи з розвитку внутрішнього туризму, орієнтованого на місцевих жителів та переселенців (Додаток А). Організовувалися тематичні екскурсії, культурно-історичні заходи, майстер-класи та інші активності, що дозволяли підтримувати економіку регіону та зберігати культурну спадщину (табл.2.3).

Таблиця 2.3 - Основні заходи що здійснювалися для збереження історико-культурної спадщини у Львівській області

Реставрація та консервація пам'яток архітектури	Включення об'єктів до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та національних реєстрів
У Львівській області активно проводяться роботи з відновлення історичних будівель, церков, замків та інших архітектурних об'єктів. Це включає реставрацію фасадів, інтер'єрів та зміцнення конструкцій для запобігання подальшому руйнуванню, що допомагає зберегти автентичність та історичну цінність цих споруд	Львівський історичний центр був внесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що підвищило рівень його міжнародного захисту та визнання. Також здійснюється систематичне включення інших важливих об'єктів до національних реєстрів пам'яток, що забезпечує їм юридичний захист та сприяє залученню додаткових ресурсів для їх збереження
Проведення культурно-освітніх програм та заходів	
Організуються фестивалі, виставки, конференції та освітні програми, спрямовані на популяризацію історико-культурної спадщини регіону	

Сформовано автором

Важливо зазначити, що війна також виявила високу стійкість та солідарність місцевого населення. Громадські організації, волонтери та просто небайдужі люди об'єднувалися для підтримки один одного, збереження культурних цінностей та допомоги тим, хто постраждав від військових дій (табл.2.4).

Підсумовуючи, руйнування історико-культурної спадщини має глибокий і багатоаспектний вплив на суспільство та економіку, зокрема на туристичну сферу. Втрата унікальних об'єктів культури не лише позбавляє націю важливих символів ідентичності, але й зменшує привабливість регіону для відвідувачів.

Таблиця 2.4 - Ефект від руйнування історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної діяльності у Львівській області

Основний ефект руйнування історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної діяльності у Львівській області полягає в значному зниженні туристичної привабливості регіону
Руйнування важливих історичних пам'яток знижує інтерес туристів до відвідування області. Це веде до скорочення кількості туристів, що негативно впливає на доходи підприємств туристичної сфери та загальну економіку регіону
Зменшення кількості відвідувачів призводить до скорочення потреби в персоналі готелів, ресторанів, екскурсійних агентств та інших суміжних сфер
Втрата культурних об'єктів може негативно відобразитися на репутації Львівської області як культурного та туристичного центру. Це ускладнює залучення іноземних інвестицій та участь у міжнародних туристичних програмах
Руйнування історичних пам'яток обмежує можливості для проведення освітніх та культурних заходів, досліджень та збереження національної ідентичності. Це негативно впливає на духовний розвиток місцевого населення та передачу культурної спадщини наступним поколінням

Сформовано автором

Це призводить до економічних втрат, скорочення робочих місць і зниження міжнародного престижу. Для подолання цих викликів необхідно зосередитися на збереженні та відновленні культурної спадщини, розробці нових стратегій розвитку туризму та залученні громадськості до процесу збереження культурних цінностей. Лише таким чином можна забезпечити стійкий розвиток туристичної сфери та зберегти культурне багатство для майбутніх поколінь.

У перспективі, після завершення війни, Львівська область має потенціал для швидкого відновлення туристичної сфери. Багата історико-культурна спадщина, розвинена інфраструктура та досвід подолання кризових ситуацій можуть стати основою для нового етапу розвитку туризму. Інтеграція сучасних технологій, розвиток внутрішнього туризму та співпраця з міжнародними партнерами можуть сприяти цьому процесу.

Підсумовуючи, війна мала суттєвий негативний вплив на історико-культурну спадщину та екскурсійно-туристичну сферу Львівської області. Однак завдяки зусиллям місцевих громад, влади та бізнесу, регіон продовжує зберігати свою культурну ідентичність та готуватися до відновлення і розвитку в майбутньому.

2.4. Вплив руйнувань історико-культурної спадщини на екологічну безпеку

Вплив руйнувань історико-культурної спадщини на екологічну безпеку є багатограним явищем, яке впливає на різні аспекти природного середовища та суспільства. По-перше, історико-культурні об'єкти часто інтегровані в природні ландшафти, виконуючи функції екологічних бар'єрів та сприяючи збереженню біорізноманіття. Руйнування таких об'єктів може призвести до деградації екосистем, зниження рівня зелених зон у містах, що негативно впливає на якість повітря, регулювання температури та водного балансу. Наприклад, знищення стародавніх лісових господарств або традиційних садів може зменшити природну здатність регулювати кліматичні умови та зберігати водні ресурси. Зникнення історико-культурних пам'яток спричиняє руйнування традиційних знань та практик, пов'язаних із сталим використанням природних ресурсів. Багато культурних традицій включають екологічно орієнтовані методи землеробства, водозабезпечення та управління лісами, які є екологічно безпечними та сприяють збереженню природного середовища. Втрата цих знань може призвести до впровадження менш сталих та більш шкідливих для екології методів, що загострює проблеми деградації навколишнього середовища.

Історико-культурні об'єкти не рідко служать джерелом екологічної освіти та стимулом для екологічної відповідальності громадян. Втрата цих символів може зменшити рівень екологічної обізнаності та мотивації до збереження природи. Наприклад, парки з історичними пам'ятками заохочують людей до відпочинку на природі, що сприяє формуванню позитивного ставлення до екологічних ініціатив. Зауважимо, що історико-культурна спадщина не рідко є важливим елементом туристичної інфраструктури, що забезпечує фінансові ресурси для збереження природних ресурсів та екологічних проєктів. Знищення культурних об'єктів може зменшити потоки туристів, що призведе до скорочення фінансування екологічних програм та послаблення заходів з охорони навколишнього середовища.

Слід зазначити, що руйнування історико-культурної спадщини може сприяти соціальній нестабільності, яка в свою чергу впливає на екологічну безпеку. Втрата культурних символів може викликати конфлікти між різними групами населення, що відволікає увагу та ресурси від вирішення екологічних проблем. Соціальна напруженість може призводити до нехтування екологічними нормами та послаблення регулятивних механізмів, необхідних для забезпечення екологічної безпеки.

Таким чином, руйнування історико-культурної спадщини має значний негативний вплив на екологічну безпеку через деградацію природних ресурсів, втрату традиційних знань, зниження екологічної свідомості, економічні труднощі та соціальну нестабільність. Захист історико-культурної спадщини є не лише збереженням минулого, але й важливим чинником забезпечення стійкого та безпечного майбутнього для навколишнього середовища та суспільства в цілому.

Вплив руйнувань історико-культурної спадщини на екологічну безпеку в Україні має серйозні та багатогранні наслідки, особливо в умовах поточної війни. Під час агресії з боку росії багато цінних культурних об'єктів зазнали значних пошкоджень або були повністю знищені. Наприклад, руйнування Києво-Печерської лаври, однієї з найстаріших православних святинь, не лише позбавило Україну важливої духовної та культурної цінності, але й спричинило руйнування навколишніх природних ландшафтів. Такі території часто виконують роль природних екосистем, підтримують біорізноманіття та сприяють збереженню місцевої флори і фауни. Втрата цих об'єктів призводить до деградації природного середовища, зменшуючи здатність екосистем до самовідновлення та регулювання природних процесів.

Руйнування історико-культурних пам'яток негативно впливає на екологічні системи, пов'язані з цими об'єктами. Багато культурних локацій розташовані унікально серед природних ландшафтів, таких як ліси, річки та гори, які виконують важливі екологічні функції. Наприклад, знищення старовинних садів та парків, що часто містять рідкісні види рослин, призводить до втрати біорізноманіття та порушення екологічного балансу. Крім того, руйнування таких

територій може спричинити ерозію ґрунтів, забруднення водних ресурсів та зміни мікроклімату в регіоні, що загрожує стабільності місцевих екосистем і може мати ширші наслідки для регіональної екологічної безпеки (табл.2.5).

Таблиця 2.5 - Негативний екологічний ефект від руйнування історико-культурної спадщини у Львівській області

Ефект	Характеристика
Знищення історичних парків та садів	Зменшення площі зелених насаджень сприяє зростанню забруднення повітря, погіршенню мікроклімату міста та зменшенню біорізноманіття, що негативно впливає на екологічну стабільність регіону
Знищення історичних будівель та інфраструктури	Руйнування історичних будівель, таких як замки, костели та інші культурні об'єкти, може призвести до розповсюдження шкідливих матеріалів, що використовувалися у будівництві (наприклад, азбест, свинець)
Втрати традиційних знань та екологічних практик	Історико-культурні об'єкти часто є носіями традиційних екологічних знань та практик, які сприяють сталому використанню природних ресурсів. Наприклад, знищення традиційних агрокультурних систем, що використовувалися на території Львівської області, призводить до втрати методів органічного землеробства, що мінімізували вплив на навколишнє середовище
Зменшення туристичного потоку та фінансування екологічних проєктів	Обмежує фінансування екологічних програм та проєктів з охорони навколишнього середовища, оскільки менше коштів надходить від туризму для їх підтримки. Відсутність достатнього фінансування ускладнює зусилля щодо збереження природних ресурсів та впровадження заходів з екологічної безпеки в регіоні

Сформовано автором

Втрата історико-культурної спадщини спричиняє зникнення традиційних знань та екологічно орієнтованих практик, які передавалися з покоління в покоління. Українська культура багата на елементи, пов'язані зі сталим використанням природних ресурсів, такі як традиційне землеробство, управління лісами та водними ресурсами. Руйнування культурних об'єктів веде до зникнення цих знань, що може призвести до впровадження менш екологічно безпечних методів управління природними ресурсами. Наприклад, традиційні методи землеробства, адаптовані до місцевих умов і мінімально впливають на екосистеми, можуть бути замінені інтенсивними, шкідливими технологіями, що загострює екологічні проблеми та підриває зусилля зі збереження навколишнього середовища.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Дослідження зарубіжного досвіду відновлення історико-культурної спадщини

Відновлення історико-культурної спадщини в Сполучених Штатах Америки є ключовим елементом розвитку екскурсійно-туристичної сфери, сприяючи не лише збереженню національної ідентичності, але й стимулюючи економічне зростання. США володіють багатим історичним та культурним надбанням, яке включає відомі історичні пам'ятки, музеї, архітектурні шедеври та природні парки. Ці ресурси приваблюють мільйони туристів щороку, сприяючи розвитку місцевих громад, створенню робочих місць та підвищенню міжнародного престижу країни. Відновлення та збереження цих об'єктів стає важливим чинником у підтримці та розвитку туристичної інфраструктури, що дозволяє забезпечити стійкий розвиток галузі [52-53].

США розробили комплексні політики та правові рамки для збереження історико-культурної спадщини. Одним із ключових документів є Закон про національне історичне збереження (National Historic Preservation Act) 1966 року, який створив систему національних реєстрів історичних місць та забезпечив фінансування для їхнього відновлення. Крім того, організації, такі як Національна служба парків (National Park Service) та Національний фонд мистецтв і культури, відіграють вирішальну роль у збереженні та відновленні культурних об'єктів. Ці організації співпрацюють з місцевими громадами, приватними власниками та неурядовими організаціями, забезпечуючи комплексний підхід до збереження спадщини та її адаптації до сучасних потреб туризму (рис.3.1).

Рис.3.1. Ключові можливості інтегрування досвіду США щодо відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери

Сформовано автором

Приклади успішних відновлювальних проєктів у США демонструють значний вплив на розвиток туристичної галузі. Одним із таких є відновлення історичного району Френч-Ківа в Новому Орлеані, яке зберегло унікальну архітектуру та культурну атмосферу, приваблюючи туристів своєю автентичністю та живою культурною сценою. Іншим прикладом є реконструкція

Національного музею американської індіанської культури в Вашингтоні, яка не лише зберегла важливі експонати, але й створила сучасний туристичний центр, сприяючи глибшому розумінню історії та культури корінних народів США. Ці проекти демонструють, як ретельне відновлення та інтеграція культурної спадщини у туристичні маршрути може сприяти економічному розвитку та підвищенню якості туристичних послуг.

Попри успіхи, США стикаються з певними викликами у сфері збереження історико-культурної спадщини. Серед них – фінансування, кліматичні зміни, урбанізація та потреба у збалансуванні між збереженням об'єктів та розвитком сучасної інфраструктури. Водночас, країна продовжує шукати інноваційні рішення для забезпечення стійкого розвитку туризму, включаючи використання новітніх технологій для віртуальних екскурсій, залучення молоді до програм збереження спадщини та розвиток екологічно відповідального туризму. Майбутнє відновлення історико-культурної спадщини в США виглядає оптимістично, оскільки поєднання державних ініціатив, громадської підтримки та приватних інвестицій дозволяє створювати умови для подальшого зростання екскурсійно-туристичної сфери, зберігаючи при цьому унікальність та багатство національної спадщини [65-67].

Відновлення історико-культурної спадщини в Польщі є фундаментальним аспектом розвитку екскурсійно-туристичної сфери, що сприяє збереженню національної ідентичності та стимулює економічний розвиток країни. Польща володіє багатим культурним спадком, включаючи численні архітектурні пам'ятки, історичні міста, музеї та природні ландшафти, багато з яких внесені до списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Такі туристично-рекреаційні об'єкти приваблюють велику кількість туристів кожного року, що не лише підвищує конкурентні позиції Польщі на ринку туристичних послуг, але і сприяє розвитку місцевих громад, створюючи нові робочі місця та стимулюючи розвиток культурної сфери регіону. З огляду на це, питання відновлення та подальше збереження культурно-історичних цінностей є одним із основних елементів загальної стратегії розвитку даної сфери (рис.3.2).

Рис.3.2. Ключові можливості інтегрування досвіду Польщі щодо відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери

Сформовано автором

В контексті розвитку туристично-рекреаційної сфери, Польща провадить різноманітні стратегії та впроваджує сучасні, більш адаптивні законодавчі рамки, мета яких є не лише збереження, але і посилення уваги громадськості до історико-культурної спадщини. Так, основним документом, який регламентує використання, управління та збереження історично-культурної спадщини є Акт про охорону та догляд за пам'ятками (*Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad*

zabytkami), який був прийнятий в 2003 році. Даний нормативно-правовий акт регламентує норми та правила захисту, реставрації та управління об'єктами історико-культурної спадщини.

В контексті процесу збереження та управління історико-культурною спадщиною, ключовим суб'єктом є Міністерство культури та національної спадщини (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej). Даний орган відіграє центральну роль в процесі координування всіх заходів щодо реставрації, управління, фінансування та збереження об'єктів історико-культурної спадщини. Важливим елементом діяльності Міністерства є забезпечення ефективної співпраці з місцевими органами самоврядування, приватним сектором та міжнародними організаціями [51-52].

Застосування такого комплексного підходу в Польщі вже має свої позитивні результати в туристично-рекреаційній сфері. Яскравим прикладом цього є реконструкція Старого міста Варшави, що зазнало значних руйнувань після Другої світової війни. В наступному значні зусилля були задіяні в межах комплексу Вавельського замку в Кракові, що на сьогоднішній день став популярним центром туризму у світовому масштабі. Ці два проекти є яскравим прикладом того, що ефективно та раціональне управління історико-культурної спадщини може створити на їх базі популярні туристичні атракції, що буде сприяти економічному та соціальному розвитку регіону.

Поряд із значними успіхами, Польща стикається з рядом важливих викликів та проблем в досліджуваній сфері. Так, ключовими із них є проблеми із фінансуванням та неефективне балансування між процесами збереження історико-культурної спадщини та туристичними цілями. В контексті зростання туристичних потоків, уряд Польщі також стикнувся з проблемою локального перевантаження окремих об'єктів туристично-рекреаційної сфери та більшими ризиками їх пошкодження. На глобальному рівні, Польщі поряд із іншими країнами, також стикнулася з проблемою змін клімату, що часто негативно впливають на об'єкти історико-культурної спадщини.

Наступною країною, яку слід розглянути в розрізі нашого дослідження є Франція, в якій питання відновлення історико-культурної спадщини стало ключовим фактором розвитку туристично-рекреаційної сфери. Так, історико-культурне надбання Франції є відомим на весь світ. Велика кількість об'єктів даної сфери внесені до списку Світової спадщини ЮНЕСКО. З огляду на таку популярність, кожного року до Франції їдуть мільйони туристів, приносячи не лише економічну вигоду для держави та громад, але і ряд викликів та проблем [68-69].

Для відновлення історико-культурної спадщини в Франції впроваджуються та постійно вдосконалюються різноманітні стратегії та нормативно-правове забезпечення. Одним із основних нормативно-правових рамок є Закон про охорону історичних пам'яток (*Loi sur la protection du patrimoine architectural, urbain et paysager*). Цей Закон регламентує ключові механізми захисту, реставрації та управління об'єктами історико-культурної спадщини. Основним суб'єктом, який відіграє нормотворчу та управлінську функцію щодо історико-культурної спадщини у Франції є Міністерство культури. В межах своєї діяльності, дане Міністерство забезпечує координування зусиль щодо збереження даної спадщини, при цьому формуючи ефективні комунікації між органами місцевого самоврядування, приватним сектором, неурядовими організаціями та міжнародними агентами. Так, важливим елементом діяльності Міністерства культури Франції є активна співпраця та використання фінансування Європейського Союзу, що дало можливість отримати ряд важливих фінансових грантів та відновити об'єкти історико-культурної спадщини, які були важливі як в національному, так і світовому масштабі (рис.3.3).

Яскравим прикладом успішної діяльності щодо відновлення історико-культурної спадщини у Франції стали відновні роботи в Нотр-Дам-де-Парі після пожежі 2019 року, яке стало повісткою не лише для національних, але і міжнародних органів управління та неурядових організацій. У цьому контексті важливими кроками стали як фінансування та ефективне управління, так і комплексна інформаційна підтримка цієї події.

Рис.3.3. Ключові можливості інтегрування досвіду Франції щодо відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери

Сформовано автором

У ході даного відновлення, яке триває і досі, були залучені фахівці з різних країн, які використовували найбільш ефективні інноваційні засоби відновлення. Така відкритість органів управління в процесі відновлення історико-культурної спадщини щодо міжнародних партнерів в значній мірі потенціювало результати

відновлення. Так, і по сьогоднішній день Міністерство культури Франції активно співпрацює з лабораторіями та експертами по всьому світу, щоб максимально відновити навіть найдрібніші об'єкти історико-культурної спадщини.

Ще одним успішним прикладом політики Франції в сфері відновлення історико-культурної спадщини є реконструкція Версальського палацу та міста Каркассон у регіоні Лангедок-Русільйон. Ці об'єкти історико-культурної спадщини на сьогоднішній день стали не лише популярними туристичними атракціями, але і сприяли економічного та соціального розвитку місцевих громад.

Поряд із значними успіхами, Франція досі стикається з рядом проблем. Так, досі актуальною є проблема фінансування, що стосується менш популярних об'єктів історико-культурної спадщини. Окрім того, частою проблемою є супротив місцевих громад, які не погоджуються з перетворенням власної тихої і спокійної місцевості у всесвітньо відому туристично-рекреаційну атракцію. Як і для інших країн, Франція також стикається з проблемами кліматичних змін, що часто може бути значним деструктивним фактором для багатьох об'єктів історико-культурної спадщини, як в короткостроковій, так і довгостроковій перспективі. Для подолання цих проблем, Франція постійно шукає нові підходи та адаптується до змінних умов зовнішнього середовища.

3.2 Визначення основних проблем та загроз внаслідок руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери

Руйнування історико-культурної спадщини в Україні до 2022 року створювало серйозні проблеми та загрози для розвитку екскурсійно-туристичної сфери. Однією з основних проблем була недостатня фінансова підтримка з боку держави та місцевих органів влади для збереження та реставрації історичних об'єктів. Багато пам'яток архітектури та культурних центрів залишалися в занедбаному стані через відсутність необхідних ресурсів для їхнього обслуговування та відновлення. Це призводило до зменшення привабливості туристичних маршрутів, оскільки туристи віддавали перевагу добре збереженим

та представленим об'єктам. Недостатнє фінансування також ускладнювало проведення ефективних заходів з промоції та маркетингу історико-культурної спадщини, що обмежувало можливості залучення іноземних та внутрішніх туристів.

Додатковою загрозою для туристичної сфери було недостатнє законодавче регулювання та слабкий контроль за збереженням культурної спадщини. Незаконні будівельні роботи, порушення охоронних режимів та браконьєрство спричиняли пошкодження історичних об'єктів та втрату цінних культурних артефактів. Відсутність ефективної правової бази ускладнювала боротьбу з цими порушеннями та захист культурних надбань від знищення. Це створювало негативний імідж України на міжнародній арені та знижувало довіру туристів до безпеки та надійності країни як туристичного напрямку. Крім того, недостатня координація між різними державними структурами та організаціями у сфері охорони спадщини сприяла неузгодженості дій та витратам ресурсів без досягнення значущих результатів (табл.3.1).

Соціально-культурні наслідки руйнувань історико-культурної спадщини також мали значний вплив на розвиток туризму. Знищення або пошкодження символічних об'єктів, які мають велике значення для національної ідентичності та пам'яті народу, спричиняло соціальну дезорієнтацію та зменшення культурної гордості серед населення. Це негативно відображалося на сприйнятті України як унікального культурного центру, здатного запропонувати автентичні та цінні туристичні продукти. Втрата культурних пам'яток також зменшувала різноманітність туристичних пропозицій, обмежуючи вибір маршрутів та активностей для відвідувачів. Як наслідок, зменшувалася конкурентоспроможність України на туристичному ринку, що призводило до зниження доходів від туризму та погіршення економічної ситуації в регіонах з високим потенціалом туристичного розвитку.

Вплив руйнувань історико-культурної спадщини на екскурсійно-туристичну сферу України мав комплексний характер, включаючи економічні, соціальні та культурні аспекти.

Таблиця 3.1 - Основні проблеми у сфері екскурсійно-туристичній діяльності України до початку повномасштабного вторгнення

Проблема	Характеристика
Недостатньо розвинута туристична інфраструктура	Багато туристичних об'єктів, особливо в регіонах, страждали від відсутності якісних доріг, сучасних готелів та ресторанів. Наприклад, складність доступу до Карпатських гір через поганий стан доріг обмежувала потік туристів і знижувала комфорт подорожей
Слабка промоція на міжнародному ринку	Україна не інвестувала достатньо в просування свого туристичного потенціалу за кордоном. Відсутність масштабних рекламних кампаній та участі у міжнародних туристичних виставках призводила до низької обізнаності іноземців про можливості відпочинку в Україні
Бюрократія та регуляторні перепони	Складні процедури отримання дозволів для ведення туристичного бізнесу та організації екскурсій відлякували підприємців. Часті зміни в законодавстві та нестабільні правила гри створювали невизначеність та підвищували ризики для інвесторів
Брак кваліфікованих кадрів	В освітніх закладах недостатньо уваги приділялося підготовці фахівців у сфері туризму та гостинності. Це призводило до дефіциту професійних гідів, менеджерів готелів та інших спеціалістів, що негативно впливало на якість обслуговування туристів
Негативний імідж країни через політичну та економічну нестабільність	Події з 2014 року, зокрема анексія Криму та військові дії на сході України, створили образ країни з підвищеними ризиками. Це зменшувало довіру іноземних туристів та міжнародних партнерів, що призводило до зниження туристичного потоку і інвестицій у галузь

Сформовано автором

Економічні втрати через зменшення туристичних потоків та зниження інвестицій у сферу туризму негативно відбивалися на місцевих громадах, що залежали від доходів від туризму для свого розвитку. Соціальні наслідки включали зниження рівня зайнятості у туристичному секторі та зменшення можливостей для професійного розвитку працівників галузі. Культурні втрати, в свою чергу, впливали на збереження національної ідентичності та культурної спадщини для майбутніх поколінь. Для подолання цих проблем необхідно було впроваджувати комплексні заходи, включаючи збільшення фінансування, посилення законодавчого захисту, розвиток партнерств між державними та приватними структурами, а також активізацію громадянського суспільства у сфері збереження культурної спадщини. Лише так можна було забезпечити

стійкий розвиток екскурсійно-туристичної сфери та зберегти унікальність української культурної спадщини для майбутніх поколінь (табл.3.2).

Таблиця 3.2 - Вплив війни на розвиток екскурсійно-туристичної сфери

Вплив війни	Сутність впливу
Фізичне руйнування інфраструктури та спадщини	Внаслідок військових дій багато пам'яток архітектури, музеїв та культурних закладів були пошкоджені або повністю зруйновані. Це призвело до втрати унікальних туристичних атракцій і знизило культурну цінність регіонів
	Руйнування доріг, залізниць, аеропортів та об'єктів розміщення ускладнює або робить неможливим доступ туристів до певних місць. Це фактично паралізує туристичну діяльність в постраждалих районах
Економічний та соціальний вплив на туристичну галузь	Через небезпеку та нестабільність туристи, як іноземні, так і внутрішні, уникають відвідування України. Це призводить до різкого скорочення доходів у сфері туризму та суміжних галузях
	Зниження активності в туристичному секторі змушує підприємства скорочувати персонал або закриватися. Це викликає зростання безробіття та відтік кваліфікованих фахівців з галузі, що ускладнює її відновлення в майбутньому

Сформовано автором

Початок повномасштабного вторгнення актуалізував важливість збереження об'єктів історико-культурної спадщини для України. Така важливість обумовлена як потребою у захисті історичного та культурного минулого, так і збереженням потенціалу майбутньої туристично-рекреаційної галузі країни. Так, прямі військові обстріли, бомбардування та ракетні обстріли зумовили значні руйнування великого числа культурних та археологічних пам'яток, музеїв, та інших важливих об'єктів. Такі руйнування відбулись по всій території країни. В цьому контексті відновлення об'єктів історико-культурної спадщини буде сприяти як розвитку туристичного потенціалу, так і відновлення нормальної життєдіяльності громад та регіону, для частини із яких окремі об'єкти та пам'ятки були основою економічного, соціального та суспільного життя. Відновлення зруйнованої чи пошкодженої історико-культурної спадщини буде також сприяти зміцненню довіри населення до державних інституцій, а також підвищення загального морального духу населення, для якого відновлення історично чи культурно важливих об'єктів буде свідченням незламності нації.

У цьому контексті ключовою проблемою в процесі вищеописаного відновлення буде виступати недостатнє фінансування цих процесів та відсутність кадрових чи окремих матеріальних ресурсів. Так, військові дій вже декілька років активно виснажують державні та місцеві бюджети. Більшість фінансових ресурсів направляється на потреби військових, оскільки саме від цього залежить питання виживання країни. Наступними великими частинами видатків є соціальне забезпечення та відновлення критичної інфраструктури. З огляду на це, за останні роки відбулось кардинальне зниження виділення фінансових та кадрових ресурсів на заходи щодо відновлення об'єктів історико-культурної спадщини. Поряд з тим війна значно погіршила процеси координації між урядовими структурами органів місцевого, регіонального та державного регулювання та приватним сектором, що призводить до значних затримок і без того нечисленних проектів відновлення історико-культурної спадщини.

Варто також зазначити, що після закінчення війни, навіть за умови активного відновлення об'єктів історико-культурної спадщини, туристично-рекреаційна сфера України буде стикатись з рядом проблем та перешкод, які ще довго будуть перешкоджати її нормальному відновленню та розвитку. Так, перш з все, одною із таких перешкод буде зменшення туристичних потоків через недовіру туристів у повноцінному забезпеченні безпеки подорожі. Це стосується тих регіонів, які перебували географічно близько до активних бойових дій. Окрім того, роки війни призвели до значних пошкоджень існуючої енергетичної, транспортної та інших видів інфраструктури. Так, було пошкоджено або знищено ряд аеропортів, транспортних вузлів, портів. Все це погіршує доступність та забезпечення туристичних напрямків.

З огляду на таку комплексність проблем, складність яких зумовлена поліаспектністю та полівекторністю, для України важливим є впровадження комплексних та адаптивних підходів. В основі цих підходів повинно лежати посилення існуючої нормативно-правової рамки, пошук та активне фінансування зруйнованих чи пошкоджених об'єктів історико-культурної спадщини, формування стимулів для приватних інвесторів, а також впровадження

ефективної інформаційної підтримки для громадськості. Поряд з тим, важливим кроком є забезпечення ефективної кооперації з приватним сектором та міжнародними організаціями. В контексті інтенсифікації та раціоналізації процесів відновлення, необхідним є також використати сучасні технологічні рішення щодо реставрації та просування в інформаційному просторі окремих історико-культурних об'єктів. Окрім того, важливим є також вдаватись до розвитку сучасних видів туризму, таких як екологічний та інші, що буде сприяти збільшенню конкурентних позиції та покращенню туристично-рекреаційного потенціалу на ринку. Використання всіх цих заходів теж може зумовлювати ряд проблем та ризиків. Так, посилене використання сучасних цифрових технологій може призвести до зниження рівня кібербезпеки та посилення кібератак на об'єкти історико-культурної спадщини.

Львівська область в умовах повномасштабного також зазнала значних проблем в сфері управління та вдосконалення історико-культурної спадщини. Важливість забезпечення об'єктів історико-культурної спадщини пояснюється тим, що ще до 2022 року Львів володів потужним туристично-рекреаційним потенціалом серед європейських міст. Велика кількість об'єктів історико-культурної спадщини у Львові внесені до реєстру ЮНЕСКО.

Ще до початку повномасштабного вторгнення в питанні розвитку та забезпечення об'єктів історико-культурної спадщини можна було простежити ряд проблем та перешкод. Так, перш за все, велика кількість проблем стосувались питання фінансування та неефективного управління. Внаслідок цього, значній кількості архітектурних пам'яток та іншим об'єктам попросту не надавалось відповідне забезпечення, відновлення та реставрації. Не меш важливим чинником, що існував ще до початку повномасштабного вторгнення була значна урбанізація та модернізація. Цей фактор часто був причиною конфліктів та спорів між органами управління об'єктам історико-культурної спадщини та девелоперами, мета яких була розбудувати Львівську область для посиленого притоку нових жителів.

Початок повномасштабної війни критично вплинув на стан розвитку та забезпечення об'єктів історико-культурної спадщини у Львівській області, і лише погіршивши всі вже існуючі проблеми. Незважаючи на те, що географічно Львівська область є більш віддаленою від безпосередніх бойових дій, її територія періодично піддається ракетним обстрілам, внаслідок яких пошкоджується критична, житлова та історико-культурна інфраструктура. Відновлення об'єктів історико-культурної спадщини після пошкодження чи руйнування, ускладняється ще більшою нестачею фінансування, з огляду на те, що більша частина фінансових, матеріальних та кадрових ресурсів, які раніше направлялись на потреби відновлення, реставрації та забезпечення об'єктів історико-культурної спадщини, на сьогоднішній день направлені на потреби військових, допомогу біженцям та інші гуманітарні потреби. Все це значно ускладнило розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.

Досліджуючи проблеми розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області після 2022 року, слід також відзначити значний негативний економічний наслідок, що настав через руйнування чи пошкодження екскурсійно-культурних об'єктів. Так, перш за все, за роки війни було зруйновано ряд музеїв, театрів, історичних будівель та інших об'єктів історико-культурної спадщини, що мали значну матеріальну цінність. Поряд із фізичним знищенням історико-культурних надбань, це призвело до зниження туристично-рекреаційного потенціалу окремої громади чи всього регіону, що в значній мірі залежали від туристичної привабливості окремого об'єкту історико-культурної спадщини.

Пошкодження окремих об'єктів історико-культурної спадщини стало потрясінням не лише для жителів Львівської області, але і для громадян інших регіонів, зумовивши значні соціально-культурні наслідки, які будуть негативно впливати на культурну та громадянську свідомість. Відновлення ряду об'єктів історико-культурної спадщини стало пріоритетом навіть в часи повномасштабного вторгнення, але також стикнулось з труднощами. В переважній більшості ці труднощі були пов'язані із потребою залучення міжнародної спільноти, в контексті кадрової, фінансової, технологічної та

консультаційної допомоги. Реалізація такої кооперація в значній мірі ускладнюється неможливістю забезпечити умови безпеки для міжнародних спеціалістів, а також фактом того, що міжнародна спільнота на момент активних бойових дій в більшій мірі звертає увагу на фінансування допомоги біженцям, гуманітарної допомоги та військового забезпечення.

Важливим є також визначити проблему внутрішньої кооперації між різними рівнями органів державного, регіонального та місцевого управління, а також взаємодії приватного та публічного сектору, що ускладнює процеси розвитку та відновлення екскурсійно-туристичної сфери Львівської області. З огляду на все вищевказане, питання формування комплексного підходу щодо відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області є особливо актуальним.

3.3. Удосконалення процесу відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області

Питання розвитку, забезпечення та відновлення об'єктів історико-культурної спадщини для Львівської області є ключовим як в контексті відновлення довоєнних показників економічної, соціальної так інших сфер, так і в контексті забезпечення сталого розвитку екскурсійно-туристичної сфери регіону. Як вже було зазначено, Львівська область володіє потужним туристично-рекреаційним потенціалом, який зумовлений як наявністю мальовничих природних ресурсів, так і численними історичними та культурними пам'ятками, що є демонстрацією розвитку науки, культури та мистецтва різних історичних періодів. Відповідно, відновлення об'єктів історико-культурної спадщини є важливим кроком як в контексті забезпечення економічного та соціального розвитку, так і в контексті збереження національної ідентичного та згуртованості. В свою чергу, відновлення об'єктів історико-культурної спадщини буде сприяти розвитку суміжних галузей, таких як гостинно-рекреаційна сфера, дрібний та середній бізнес, транспорт та роздрібна торгівля

Раціональне та систематизоване відновлення історико-культурної спадщини буде мати позитивний соціальний вплив. Так, участь місцевої громади у збереженні, розвитку та відновленню об'єктів історико-культурної спадщини, буде підвищувати соціальну згуртованість, а також розвиватиме рівень соціальної свідомості. В кінцевому, відновлення історико-культурної спадщини відкриє нові можливості для Львівської області у контексті зарубіжних інвестицій та участі у міжнародних туристичних та культурних проектах. Така діяльність буде підвищувати конкурентні позиції екскурсійно-туристичної сфери Львівської області на міжнародному ринку.

Окрім економічних, соціальних та суспільних позитивних результатів, використання сучасних та раціональних заходів щодо відновлення історико-культурної спадщини буде сприяти розвитку екологічно відповідального туризму. Так, застосування сучасних заходів відновлення об'єктів історико-культурної спадщини безперечно буде включати в себе екологічно безпечні техніки та технології, що в мінімізуватиме негативний вплив на навколишнє середовище як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Окрім того, використання екологічно безпечних технологій, вторинно переробленої сировини та відновних енергетичних ресурсів в процесі відновлення об'єктів історико-культурної спадщини для Львівської області, даватиме можливість зберігати природні та культурні ресурси, а також в перспективі відкриють нові вектори та напрямки туризму.

Розглядаючи велику кількість проблем та перешкод, з якими стикнулася екскурсійно-туристичної сфера Львівської області, очевидним є те, що подолання останніх вимагає застосування комплексного підходу, який включає задіяння всіх сторін та реалізації інноваційних рішень. В цьому контексті важливим кроком є застосування цифрових технологій та сучасного програмного забезпечення, що буде давати можливість більш ефективному відновленню та подальшому управлінню об'єктами історико-культурної спадщини для Львівської області. Окрім того, застосування цифрових технологій дозволить популяризувати окремі

об'єкти історико-культурної спадщини для Львівської області, відкриваючи туристично-рекреаційний потенціал регіону.

В цьому контексті ключовими напрямками використання цифрових технологій для відновлення історико-культурної спадщини Львівської області буде інтеграція цифрової документації та архівування, технології проектування та «smart» аналізу. Окрім того, використання сучасних 3D-сканерів та 3D-принтерів буде давати можливість змодельовати складні та кропіткі процеси відновлення об'єктів історико-культурної спадщини. Наступним важливим напрямком є формування цифрових архівів, які не лише будуть забезпечувати надійність та захист інформації про об'єкти історико-культурної спадщини, але і в разі полегшать доступ до даної інформації з боку дослідників, експертів та пересічних громадян. Доповнена реальність може бути використана для додавання інформаційних шарів до реальних об'єктів, надаючи відвідувачам можливість взаємодіяти з історичними подіями, побачити реконструйовані сцени або дізнатися більше про архітектурні деталі. Ці технології не лише покращують досвід відвідувачів, але й сприяють глибшому розумінню та оцінці культурної спадщини.

Цифрові технології також значно покращують процес управління туристичними потоками та маркетингові стратегії. Використання систем управління інформацією (CMS) дозволяє ефективно координувати роботу різних культурних об'єктів, оптимізувати розклад екскурсій та подій, а також забезпечувати своєчасне оновлення інформації для туристів. Аналітичні інструменти допомагають збирати та аналізувати дані про поведінку туристів, їхні вподобання та тенденції, що дозволяє розробляти більш цілеспрямовані маркетингові кампанії та покращувати пропозиції для відвідувачів. Соціальні мережі та цифрові платформи використовуються для просування культурних подій, акцій та спеціальних пропозицій, що збільшує видимість регіону на міжнародній арені та залучає більше туристів.

Крім того, цифрові технології сприяють підвищенню ефективності реставраційних робіт та управлінню проектами відновлення. Використання

спеціалізованого програмного забезпечення для планування та моніторингу реставраційних робіт дозволяє координувати дії між різними спеціалістами, контролювати витрати та строки виконання проектів. Інтернет речей (IoT) може бути застосований для моніторингу стану будівель та інших культурних об'єктів у режимі реального часу, що дозволяє своєчасно виявляти потенційні проблеми та запобігати їхньому розвитку. Також, штучний інтелект та машинне навчання можуть бути використані для прогнозування потреб у відновленні та оптимізації ресурсів, що забезпечує більш ефективне використання бюджетних коштів та підвищує якість виконуваних робіт (табл.3.3).

Таблиця 3.3 - Можливості використання цифрових технологій в контексті відновлення історико-культурної спадщини Львівської області

Можливості	Характеристика
3D-сканування та моделювання для реставрації пам'яток	Використання 3D-сканерів дозволяє створювати високоточні цифрові копії історичних об'єктів, фіксуючи найменші деталі їхньої структури. Це особливо корисно для пошкоджених або зруйнованих пам'яток, оскільки цифрова модель може служити основою для їх відновлення. Наприклад, при реставрації церкви чи палацу, 3D-моделювання допомагає відтворити втрачені елементи архітектури з максимальною точністю, зберігаючи автентичність об'єкта
Віртуальна та доповнена реальність (VR/AR) для відтворення історичних об'єктів	Технології VR та AR дають можливість створювати інтерактивні віртуальні тури по історичних місцях, навіть якщо вони недоступні для відвідування через пошкодження чи реставраційні роботи. Це дозволяє туристам і місцевим жителям "побачити" пам'ятки в їх первісному стані. Наприклад, за допомогою AR-додатків можна направити смартфон на руїни замку і побачити його віртуальну реконструкцію, що підвищує інтерес до об'єкта та сприяє популяризації культурної спадщини
Створення цифрових архівів та баз даних культурної спадщини	Оцифровка історичних документів, фотографій, картин та інших артефактів дозволяє зберегти їх для майбутніх поколінь та зробити доступними для широкої аудиторії. Цифрові архіви можуть бути розміщені в інтернеті, забезпечуючи дослідникам та зацікавленим особам доступ до цінних матеріалів з будь-якої точки світу. У контексті Львівської області це сприяє підвищенню обізнаності про регіональну спадщину та стимулює наукові дослідження
Використання штучного інтелекту для аналізу та реставрації	Алгоритми штучного інтелекту можуть аналізувати великі обсяги даних для відновлення втрачених частин пам'яток або передбачення їх початкового вигляду. Наприклад, на основі наявних зображень та історичних описів, AI може допомогти реконструювати фрески чи мозаїки, пошкоджені з часом. Це прискорює процес реставрації та підвищує його точність, зберігаючи історичну достовірність відновлених об'єктів

Продовження табл. 3.3

Онлайн-платформи для залучення громадськості та фінансування	Створення спеціалізованих веб-сайтів та мобільних додатків дозволяє інформувати громадськість про стан історичних пам'яток та необхідність їх відновлення. Через такі платформи можна організувати краудфандингові кампанії для збору коштів на реставраційні проекти. Це не лише забезпечує додаткове фінансування, але й підвищує залученість місцевих жителів та туристів у процес збереження культурної спадщини, сприяючи формуванню спільної відповідальності за її майбутнє.
--	---

Сформовано автором

Впровадження цифрових технологій у процес відновлення історико-культурної спадщини Львівської області не лише сприяє збереженню та популяризації культурних об'єктів, але й відкриває нові можливості для розвитку екскурсійно-туристичної сфери. Це дозволяє регіону стати більш конкурентоспроможним на міжнародному туристичному ринку, залучати інвестиції та створювати нові робочі місця. Крім того, цифровізація сприяє підвищенню рівня задоволеності туристів, забезпечуючи їм більш зручний та інформативний досвід відвідування культурних об'єктів. Таким чином, інтеграція сучасних технологій у процес відновлення сприяє не лише збереженню минулого, але й створенню стійких умов для майбутнього розвитку Львівської області як культурного та туристичного центру.

Удосконалення процесу відновлення історико-культурної спадщини Львівської області потребує комплексного підходу, який охоплює не лише впровадження цифрових технологій, але й інші важливі аспекти.

Одним із ключових напрямків є забезпечення стабільного та достатнього фінансування реставраційних проектів. Для цього необхідно збільшити державні видатки на охорону та відновлення культурних об'єктів, а також стимулювати приватні інвестиції через податкові пільги та грантові програми. Крім того, важливо активно залучати міжнародні фінансові інститути та донорські організації, які можуть надати необхідні кошти та експертну підтримку для реалізації масштабних реставраційних ініціатив. Забезпечення фінансової стабільності дозволить планувати довгострокові проекти та гарантувати їх успішне завершення.

Другим важливим аспектом є вдосконалення законодавчої та нормативної бази щодо охорони історико-культурної спадщини. Необхідно оновити та уточнити існуючі закони, щоб вони більш ефективно захищали культурні об'єкти від незаконних змін, руйнувань та продажу. Важливо також посилити контроль за дотриманням нормативів через створення спеціалізованих наглядових органів та впровадження суворіших санкцій за порушення. Поряд з тим, ключовим організаційно-управлінським елементом є забезпечення ефективної та чіткої координації між різними рівнями управлінських органів (державних, регіональних та місцевих) з представниками бізнесу та громадськістю. Сюди ж входить формування комунікацій та стимулювання співробітництва на міжнародному рівні. (рис.3.4).

Рис.3.4. Напрямки відновлення історико-культурної спадщини Львівської області через фінансове та правове забезпечення

Сформовано автором

Наступним важливим напрямком процесу відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області є активне залучення місцевих громад в ці процеси. Як вже було зазначено, стимулювання участі місцевих громад буде забезпечувати розвиток соціальної стабільності та суспільної свідомості. В той же час, активна участь населення у житті регіону, зокрема у відновленні та подальшому розвитку екскурсійно-туристичної сфери, буде формувати основу для сталого розвитку регіону. Залучення місцевих громад буде відбуватись за рахунок організації навчальних програм, семінарів, майстер-класів та інших просвітницьких заходів, що буде підвищувати компетенцію місцевих жителів у питанні відновлення та подальшого управління і збереження об'єктів історико-культурної спадщини. В цьому контексті важливим буде розвивати механізми оперативної фінансової, управлінської та консультативної підтримки місцевих ініціатив відновлення об'єктів історико-культурної спадщини.

Наступним важливим кроком, без якого неможливе в більшій мірі стратегічне відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області є забезпечення більш ефективної професійної підготовки та навчання фахівців у сфері реставрації та охорони культурної спадщини. В цьому важливими кроками є створення сучасних та систематизованих освітніх курсів і програм на базі закладів вищої освіти. В рамках цього навчання здобувачі освіти, як в рамках первинної підготовки, так і в рамках вторинного підвищення кваліфікації, будуть отримувати необхідні знання та практичні навички про техніки та технології, які є ключовими для сучасних реставраційних робіт. Поряд з тим, важливим є організування локальних та періодичних курсів підвищення кваліфікації, в рамках яких фахівці будуть отримувати найбільш актуальну інформацію про техніки реставрації та відновлення. Окрім того важливим є формування професійних асоціацій регіонального, національного та міжнародного рівні для обміну досвідом між фахівцями (рис.3.5).

Рис.3.5. Напрямки відновлення історико-культурної спадщини Львівської області через організаційне забезпечення

Сформовано автором

Ще одним напрямком може стати активізація міжнародної кооперації та пошук нових партнерських відносин у сфері відновлення історико-культурної спадщини. Так, в цьому контексті ключовим може стати посилення співпраці з такими міжнародними організаціями як ЮНЕСКО, органи управління культурними пам'ятками ЄС та інші міжнародні культурні інститути. Така кооперація дасть можливість управлінським інституціям та некомерційним організаціям в Львівській області отримати доступ до сучасних технологій відновлення та реставрації, підтримки експертів, а також численних грантів та фінансових ресурсів. З огляду на воєнний стан та загрозу обстрілів, пряма участь експертів в процесі відновлення об'єктів історико-культурної спадщини може стикатись із перешкодами забезпечення безпеки останніх. З огляду на це,

можливе використання інтегрованого підходу співпраці, згідного якого консультування з експертами може реалізовуватись у дистанційному форматі, або ж деякі об'єкти історико-культурної спадщини можуть відсилатись на реставрацію до інших країн (рис.3.6).

Рис.3.6. Модель удосконалення процесу відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області

Сформовано автором

З огляду на все вищесказане, процес відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області є складним та комплексним, з огляду на численність та різноманітність проблем та викликів, з якими стикнувся регіон після повномасштабного вторгнення. Так, відновлення історико-культурної спадщини вимагає застосування інтегрованого підходу, який включає в себе фінансовий, законодавчий, соціальний, технологічний та інші аспекти. Не менш важливим є аспект міжнародної кооперації. Застосування такого інтегрованого підходу дасть можливість не лише забезпечити ефективне відновлення об'єктів історико-культурної спадщини, що збереже культурні цінності для майбутніх поколінь, але і гарантувати стабільний економічний та сталий розвиток регіону.

ВИСНОВКИ

За результатами написання кваліфікаційної роботи було досягнуто ключову мету: оцінка сучасного стану, виявлення проблем та обґрунтування особливостей впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області. Виокремимо ключові результати:

1. У першому розділі «Теоретико-методологічні засади особливостей впливу історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери» охарактеризовано сутність поняття історично-культурної спадщини. Визначено сутнісні характеристики історично-культурної спадщини. Встановлено, що роль історико-культурної спадщини в розвитку конкретних територій не рідко недооцінюється, а існуючий потенціал не використовується. Відсутність ефективної регіональної та місцевої політики призводить до того, що багато архітектурних об'єктів знаходяться в занедбаному стані, відсутні інфраструктура, інформаційно-промоційна складова та конкретне бачення шляхів залучення інвестицій у туристичну сферу. Охарактеризовано міжнародний статус історично-культурної спадщини. Доведено, що процес збереження історично-культурної спадщини є складним та комплексним. Так, перш за все, цей процес розпочинається із визначення цих об'єктів, що може включати в себе як базове документування та верифікацію, так і проведення складних розкопок, створення картографічних баз та інших ресурсозатратних процесів. Визначено ключові особливості впливу історично-культурної спадщини на сталий розвиток. Вважаємо в результаті, що саме історично-культурна спадщина є важливим та цінним ресурсом для кожної країни, оскільки саме вона визначає національну ідентичність народу чи окремих етнічних груп. Розглянуто сутність поняття екскурсійно-туристичної сфери діяльності. Ключовими суб'єктами екскурсійно-туристичної сфери є туристичні підприємствами, транспортні компанії, готелі, ресторани та інші установи, які обслуговують екскурсійно-туристичну діяльність країни, роблячи подорожі та умови для туристів комфортними. Охарактеризовано основні виклики в екскурсійно-туристичної сфери діяльності. Визначено, також, основні завдання здійснення екскурсійно-туристичної сфери діяльності.

Встановлено, що однією з ключових складових екскурсійно-туристичної діяльності є туристичні агентства, які виконують роль посередників між туристами та різними постачальниками туристичних послуг. Графічно представлено засади впливу туристичних агентств на розвиток екскурсійно-туристичної діяльності. Встановлено, що саме історико-культурна спадщина відіграє вирішальну роль у формуванні та розвитку екскурсійно-туристичної сфери. Вона є не лише джерелом привабливості для туристів, але й важливим чинником, що впливає на економічний, соціальний та культурний розвиток регіонів. Визначено місце історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери. Охарактеризовано особливості використання історико-культурної спадщини в екскурсійно-туристичній сфері. Встановлено, що Історико-культурна спадщина стимулює інновації в екскурсійно-туристичній сфері. впровадження нових технологій, таких як віртуальна реальність, доповнена реальність, мобільні додатки та цифрові тури, дозволяє покращити досвід туристів, зробити його більш інтерактивним та захоплюючим. Виокремлено основні функції історико-культурної спадщини в екскурсійно-туристичній сфері.

2. У другому розділі «Аналіз та оцінка впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області» було охарактеризовано поточний стан розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області. Встановлено, що серед всіх регіонів України, саме Львівська область є одним з найбільш привабливих напрямків туристичних та рекреаційних потоків у всій Україні. Це зумовлено унікальним набором історичних, культурних та природних ресурсів. Виокремлено загальні особливості розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області. Доведено, що туристично-рекреаційна інфраструктура Львівської області є добре розвинутою, як в контексті акомодацийного елемента, так і в контексті транспортного сполучення. Встановлено, що початок повномасштабної війни суттєво вплинув на екскурсійно-туристичну сферу Львівської області. Хоча регіон залишався одним із найбільш безпечних і стабільних частин України, зміни у туристичній індустрії були помітні як позитивні, так і негативні. Встановлено, що

значне зменшення кількості підприємств, які працюють у екскурсійно-туристичній сфері Львівської області безпосередньо пов'язано з роками війни. Доведено, що попри всі труднощі, які були пов'язані із повномасштабним вторгненням, підприємства даної сфери змогли продовжити свою діяльність, а іноді навіть розвинути нові напрямки туристично-рекреаційної діяльності. Проведено тенденційний аналіз ключових показників розвитку екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області. Встановлено, що зниження кількості працівників у екскурсійно-туристичній сфері Львівської області стало прямим наслідком зменшення кількості підприємств та їх фінансових труднощів. Охарактеризовано вплив війни на підприємства екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області. Сформовано матрицю SWOT-аналізу екскурсійно-туристичної сфери у Львівській області. Здійснено оцінювання впливу руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери Львівської області. Доведено, що руйнування культурної спадщини часто супроводжується втратами унікальних творів мистецтва, історичних документів та інших артефактів, які мають неоціненну цінність. Перш за все, війна спричинила значне зниження туристичного потоку. Іноземні туристи практично перестали відвідувати регіон через загрозу безпеці, а внутрішній туризм був обмежений пересуванням населення, яке більше зосередилося на питаннях безпеки та виживання. Екскурсійно-туристична сфера зазнала економічних втрат. Готелі, ресторани, туристичні агентства та інші підприємства, пов'язані з туризмом, зіткнулися зі зниженням доходів. Визначено й проаналізовано основні заходи що здійснювалися для збереження історико-культурної спадщини у Львівській області. Охарактеризовано ефект від руйнування історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної діяльності у Львівській області. Відтак, війна мала суттєвий негативний вплив на історико-культурну спадщину та екскурсійно-туристичну сферу Львівської області. Однак завдяки зусиллям місцевих громад, влади та бізнесу, регіон продовжує зберігати свою культурну ідентичність та готуватися до відновлення і розвитку в майбутньому.

3. У третьому розділі «Шляхи підвищення ефективності відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області» здійснено ретельне дослідження зарубіжного досвіду відновлення історико-культурної спадщини. Встановлено, що відновлення історико-культурної спадщини в США є ключовим елементом розвитку екскурсійно-туристичної сфери, сприяючи не лише збереженню національної ідентичності, але й стимулюючи економічне зростання. Це уможливило виокремити ключові можливості інтегрування досвіду США щодо відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери. Встановлено, що відновлення історико-культурної спадщини в Польщі є фундаментальним аспектом розвитку екскурсійно-туристичної сфери, що сприяє збереженню національної ідентичності та стимулює економічний розвиток країни. Це уможливило виокремити ключові можливості інтегрування досвіду Польщі щодо відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери. Визначено основні проблеми та загрози внаслідок руйнувань історико-культурної спадщини на розвиток екскурсійно-туристичної сфери. Охарактеризовано ключові можливості використання цифрових технологій в контексті відновлення історико-культурної спадщини Львівської області. Доведено, що саме впровадження цифрових технологій у процес відновлення історико-культурної спадщини Львівської області не лише сприяє збереженню та популяризації культурних об'єктів, але й відкриває нові можливості для розвитку екскурсійно-туристичної сфери. Виокремлено напрямки відновлення історико-культурної спадщини Львівської області через фінансове, організаційне та правове забезпечення. Сформовано модель удосконалення процесу відновлення історико-культурної спадщини в контексті розвитку екскурсійно-туристичної сфери Львівської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко В. І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України. К. : Юстініан, 2013. 608 с.
2. Акуленко В. Про термін «пам'ятка» і «пам'ятник»: остаточно і мемуарно. Збірник наукових праць «Праці центру пам'яткознавства». Київ, 2019. Вип. 35. С. 5–32.
3. Антошкіна В. К., Мурзін В. Ю. Роль юристів та правоохоронців у збереженні культурно-історичної спадщини: навч.-метод. посіб.; Запорізький юридичний ін-т Дніпропетровського держ. ун-ту ВС України, Бердянський ун-т менеджменту і бізнесу. Донецьк : Юго-Восток, 2007. 132 с.
4. Антошкіна В. К., Мурзін В. Ю., Таран В. О. Охорона культурноісторичної спадщини у світлі сучасного законодавства України: монографія; Запоріз. юрид. ін-т Дніпропетр. держ. ун-ту МВС України, Берд. ун-т менедж. і бізнесу. Донецьк : Юго-Восток, 2011. 140 с.
5. Асейкін Р. В. Посягання на об'єкти культурної спадщини: криміналогічна характеристика та запобігання. Сімферополь : КРП «Вид-во «Кримнавчпеддержаввидав», 2014. 114 с.
6. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсознавство і музеєзнавство : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес РА, 2012. 444 с.
7. Безсонова О. Є. Патріотичний туризм та його роль у збереженні історичної спадщини. *Патріотизм і суспільство*. 2019. № 1. С. 122–129.
8. Білик М. Д. Історичні місця України як об'єкти туристичного інтересу. *Українська культурологія*. 2021. № 1. С. 54–60.
9. Богатирьова Г. А. Організація екскурсійної діяльності : методичні рекомендації. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2019. 59 с.
10. Бойко Л. О. Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 26.00.01; Київ. нац. ун-т культури і мистец. К., 2012. 20 с.

11. Буряк І. Ж. Збереження історико-культурних пам'яток у сучасному містобудуванні. *Містобудування та територіальне планування*. 2019. № 4. С. 48–56.
12. Василенко О. М. Історико-культурна спадщина як фактор туристичної привабливості. *Український історичний журнал*. 2019. № 5. С. 112–120.
13. Вербицька І. В. Особливості маркетингу в туризмі з акцентом на історико-культурну спадщину. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2016. № 4. С. 152–160.
14. Галасюк С. С., Нездоймінов С. Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 178 с.
15. Головка М. Т. Реставрація як елемент туристичної атрактивності. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2019. № 4. С. 56–64.
16. Головне управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.11.2024)
17. Горбач Л. Р. Музеї як елемент туристичної індустрії в контексті історико-культурної спадщини. *Музеї України*. 2017. № 4. С. 11–17.
18. Горіна Г. О. Розвиток ринку туристичних послуг України в умовах просторової поляризації : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук : спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Дніпро, 2017. 493 с.
19. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.11.2024)
20. Єпіфанов О. В. Конституційно-правові засади охорони культурної спадщини: проблеми теорії та практики : дис. ... канд. юрид. наук 12.00.02; Інститут законодавства Верховної Ради України, Київ; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2018. 193 с.
21. Захарченко Г. В. Туризм і культурна дипломатія: взаємодія в контексті глобалізації. *Дипломатія і культура*. 2021. № 2. С. 35–43.
22. Зубко В. Ю. Розвиток екскурсійно-туристичної діяльності в контексті збереження спадщини. *Туристичний вісник*. 2018. № 6. С. 194–201.

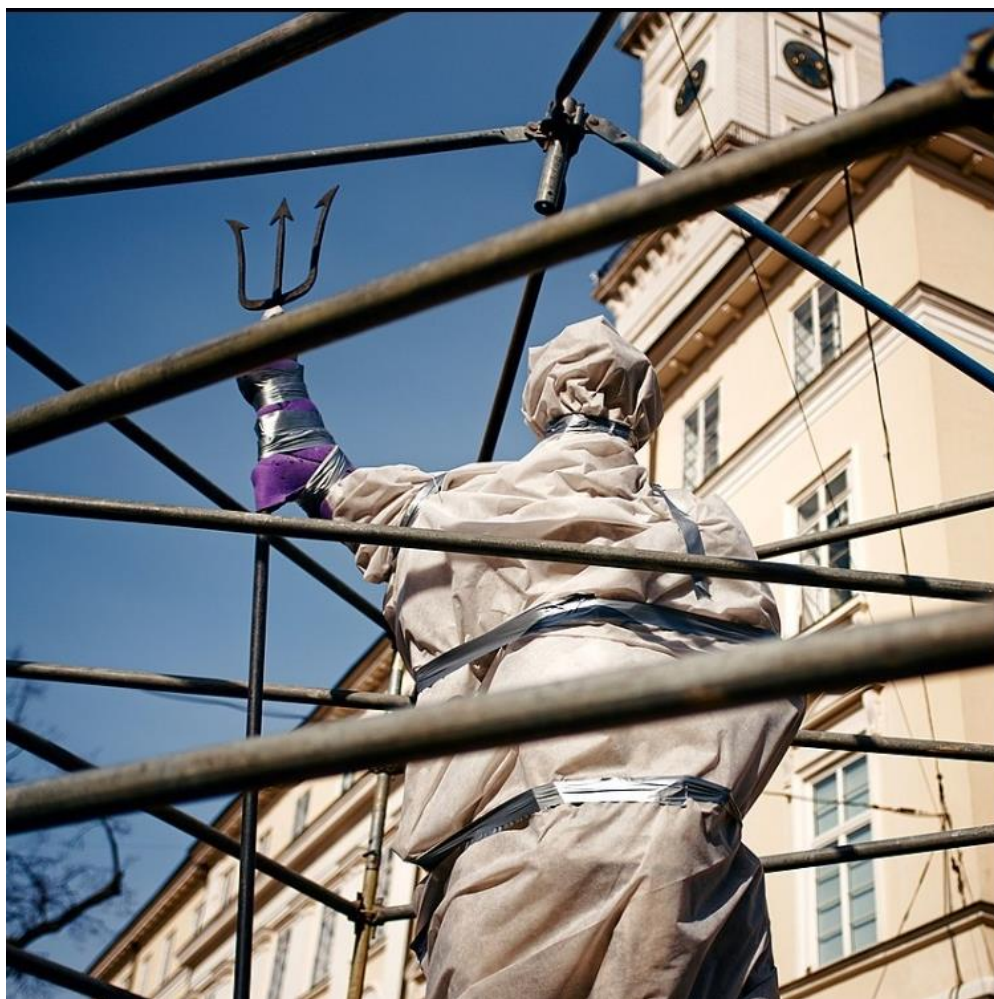
23. Іваненко Г. К. Маркетингові стратегії у туризмі на основі історико-культурної спадщини. *Маркетинг в Україні*. 2021. № 2. С. 22–29.
24. Каткова Т. Г. Діяльність ЮНЕСКО у сфері збереження культурної спадщини: правові аспекти. Х. : Титул, 2007. 181 с.
25. Каткова Т. Г., Каткова Т. В. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із посяганням на культурну спадщину: практич. посіб. Х. : Право, 2011. 240 с.
26. Клюба Я. М. Особливості пам'яткоохоронного законодавства європейських країн на прикладі організації збереження археологічної спадщини. Міжнародний досвід охорони культурної спадщини та пам'яткоохоронне законодавство України. Матеріали конференції (18–19 квітня 2002 р.). К. : Стилос, 2002. С. 88–94.
27. Ковальчук В. С. Збереження історико-культурної спадщини: глобальні тенденції та національні особливості. *Культура народів Причорномор'я*. 2017. № 1. С. 158–165.
28. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.
29. Кравець Р. Д. Соціально-економічний вплив туризму на історико-культурну спадщину. *Економіка і суспільство*. 2020. № 3. С. 233–241.
30. Кравченко І. С. Оцінка впливу туризму на історико-культурну спадщину. Проблеми економіки. 2017. № 4. С. 182–189.
31. Кудерська Н. І. Адміністративно-правове регулювання охорони та збереження матеріальної культурної спадщини в Україні: теорія і практика: монографія. К. : НАКККиМ, 2013. 448 с.
32. Кудерська Н. І. Право культурної спадщини України. Загальна частина: підручник / Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. Київ : НАКККиМ, 2014. 258 с.
33. Кудерська Н. І. Право культурної спадщини України. Спеціальна частина: підручник; Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. Київ : НАКККиМ, 2015. 274 с.

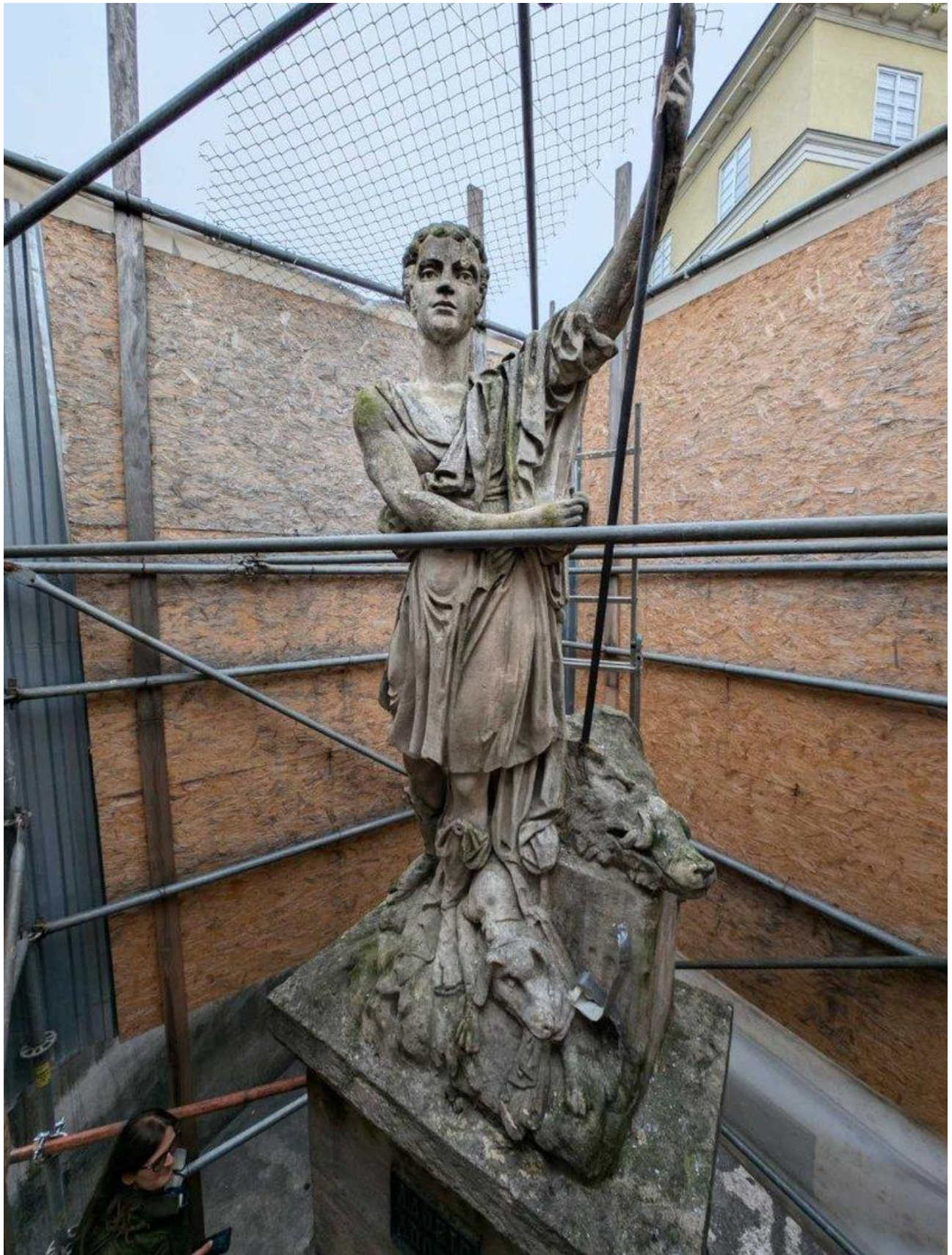
34. Курило Т. В. Правова охорона культурної спадщини України. Львів : Львівський юридичний інститут МВС України, вид-во «Новий Світ2000», 2006. 152 с.
35. Кучеренко О. М. Виклики та можливості для туризму на основі культурної спадщини. *Туризмологія*. 2018. № 3. С. 90–98.
36. Левченко К. О. Охорона і використання історико-культурних ресурсів у туризмі. *Журнал європейської економіки*. 2022. № 1. С. 89–97.
37. Леоненко Н. А. Організація екскурсійної діяльності : конспект лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2019. 167 с.
38. Лисенко Є. П. Соціокультурний вплив туризму на історико-культурну спадщину. *Соціум та влада*. 2016. № 2. С. 25–31.
39. Литвиненко Ю. І. Туризм та пам'ятки історії: взаємодія та вплив. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2020. № 1. С. 76–83.
40. Мазур Т. В. Джерельна база дослідження правової охорони культурної спадщини в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 4. С. 8–22.
41. Мазур Т. В. Імплементация міжнародно-правових норм щодо захисту культурних цінностей у випадку збройних конфліктів у законодавство України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Том 3. С. 152–156.
42. Мазур Т. В. Розвиток понятійно-термінологічного апарату правової охорони культурної спадщини в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. Том 112. № 3. С. 36–44.
43. Мазуренко О. Н. Мультикультурний туризм та збереження історико-культурної спадщини. *Культура народів Причорномор'я*. 2015. № 2. С. 162–168.
44. Мельник Л. Т. Використання історико-культурної спадщини в туристичній діяльності. *Географія та туризм*. 2016. № 4. С. 30–37.
45. Мищак І. М. Основні напрямки законопроектної роботи щодо удосконалення охорони культурної спадщини в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 3. С. 12–18.

46. Морозова Л. В. Стратегії залучення туристів через культурну спадщину. *Вісник культурної політики*. 2022. № 1. С. 24–32.
47. Ніколайчук О. А. Управління бізнес-процесами в туризмі: методичні рекомендації. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2019. 45 с
48. Олійник Я. П. Інтеграція історико-культурної спадщини в сучасний туристичний бізнес. *Бізнес інформ*. 2019. № 5. С. 143–150.
49. Орлова К. О. Перспективи розвитку туристичного потенціалу на базі історико-культурної спадщини. *Наукові записки. Серія: Туризм*. 2020. № 2. С. 29–35.
50. Охорона культурної спадщини в Україні : зб. нормат. докум. / Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури, Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК ; авт.-упоряд. М. Т. Пархоменко, О. М. Титова. К. : ХІК, 2003. 112 с.
51. Павленко А. Ф. Історико-культурна спадщина в освітньому туризмі. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 3. С. 18–23.
52. Пазенок В. С., Федорченко В. К. Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму : монографія. Київ : Академія, 2013. 368 с.
53. Петренко А. В. Роль історико-культурної спадщини у розвитку місцевого туризму. *Туризм і суспільство*. 2018. № 2. С. 34–41.
54. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.
55. Рибачук В. А. Архітектурна спадщина як елемент туристичної пропозиції. *Архітектурний вісник*. 2020. № 5. С. 98–105.
56. Руденко М. Г. Історико-культурна спадщина як ресурс розвитку місцевих громад. *Суспільні науки*. 2021. № 2. С. 114–123.
57. Сергієнко О. П. Вплив інформаційних технологій на розвиток туризму та збереження культурної спадщини. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. № 3. С. 87–95.
58. Сімонова С. С. Еко-культурний туризм: збереження спадщини та розвиток. *Екологія та природокористування*. 2017. № 2. С. 35–41.

59. Снігур К. В. Динаміка міжнародних туристичних потоків України: стан, тенденції та напрямки удосконалення. *Торгівля і ринок України*. 2019. №1 (45). С. 126–136.
60. Сухомлинська О. В. Культурний туризм: стратегії розвитку в Україні. *Туризм: теорія та практика*. 2018. № 1. С. 75–83.
61. Ткаченко В. Б. Розвиток туристичної привабливості регіонів на базі спадщини. *Економіка регіонів*. 2020. № 1. С. 77–85.
62. Українець Н. П. Проблема повернення в Україну культурних цінностей. Сучасна українська політика. *Політики і політологи про неї*. К., 2010. Вип. 19. С. 279–287.
63. Федорченко В. К. Новітні підходи до збереження культурної спадщини. *Культурне життя України*. 2015. № 1. С. 47–54.
64. Холодок В. Д. Державне управління охороною культурної спадщини в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. Харків, 2014. 20 с.
65. Черниш О. М. Цифровізація та її вплив на культурний туризм. *Технології та інновації*. 2022. № 4. С. 59–66.
66. Шевченко Т. Г. Роль історико-культурної спадщини у формуванні національної ідентичності. *Історичний форум*. 2018. № 1. С. 102–109.
67. Шестак В. С. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення охорони та використання культурної спадщини. *Право і Безпека*. 2010. № 4. С. 66–71.
68. Шилепницький П. І. Дослідження природи державноприватного партнерства. *Регіональна економіка*. 2010. № 3. С. 187–194.
69. Ярмиш О. Н. Актуальні проблеми історико-правових досліджень в Україні. *Вісник академії правових наук*. 2003. № 2/3. С. 161–170.
70. Ярошенко Ф. Г. Туризм та збереження культурної спадщини: український контекст. *Наукові записки. Серія: Туризм*. 2016. № 2. С. 44–50.

ДОДАТОК А
Захист історико-культурної спадщини у Львові за час повномасштабного вторгнення

ДОДАТОК Б
Руйнування історико-культурної спадщини у Львові внаслідок дій країни-агресора

